STEPP

MAGAZINE VOOR
DE PRODUCERENDE,
ONTWERPENDE,
EN TECHNISCHE KRACHTEN
VAN DE BREDE
CULTURELE SECTOR

#05
sept 2012 | 12 €
jaargang 2

MATERIAALBEHEER & INFRASTRUCTUUR

CULTUREEL SAMENWERKEN | ULTIMA VEZ

d&b audiotechnik

De kleine broertjes uit het d&b-aanbod.

Het antwoord op een brede waaier aan vereisten.

d&b E4 op de cover van een fijn magazine

AMPTEC
professional sound solutions

Duifhuisweg 11 - Industriezone "Het Dorpsveld" - B-3590 Diepenbeek - België - http://www.amptec.be - sales@amptec.be - Tel: +32 (0) 11 28 14 58 - Fax: +32 (0) 11 28 14 59

EDITORIAAL

Johan Penson

Onlangs viel er een brief in mijn bus van de minister van cultuur. Jawel, die van de geluidsnormen. Of we alstublieft iemand kunnen afvaardigen naar De Strategische AdviesRaad Cultuur. De SARC brengt professionelen rond de vergadertafel uit de zeer diverse delen van onze brede culturele sector. Hun adviezen en studies worden doorgestuurd naar de Vlaamse Regering en het Parlement. Voor het eerst in haar geschiedenis zal onze organisatie op dat niveau deelnemen aan de vorming van het culturele beleid. Het betekent heel veel voor mij, en nog meer voor STEPP. Technici en ontwerpers horen hun stem weerklinken in het *Beter Bestuurlijk Beleid*, opgericht in het kader van de herstructurering van de Vlaamse administratie en openbare instellingen. Er wordt van uitgegaan dat er beter bestuurd zal worden als wij mee strategische keuzes maken. Een mooiere erkenning kan ik me niet voorstellen. We roepen niet langer onze mening vanaf de zijkant, we zitten mee aan tafel!

STEPP evolueerde van Associatie naar Steunpunt. Dat steunpunt moet nog verder ontwikkeld worden. Maar bij veranderingen gaat het eerst erom de kaap te nemen, de mijlpaal te passeren. STEPP moet nu inzetten op de verwezenlijking van haar *mission statement*. Kern ervan is 'duurzaamheid'. Er is nog veel studie nodig om te bepalen wat duurzaamheid in de culturele sector kan betekenen. Zeker is dat het een pak verder gaat dan ecologie - inmiddels een modetrent en uitgemolken term. Duurzaamheid gaat ook om zorg voor de mens in zijn werk- en leefomgeving. Dat geldt voor publiek én personeel. We moeten mens en ecologie centraal plaatsen in een duurzaamheidskader. In Stepp #04 wezen we er al op onder 'Opleiding & Beroepstrajecten'. In dit nummer volgen nog artikels over werken in de podiumkunsten. Want STEPP kijkt verder dan het puur technische van onze beroepen. De historische context laat het toe - we zijn technisch expert. Met bijkomende opleidingen schaven we onze tekorten bij of worden we specialist in een deelgebied. Er is een degelijk aanbod aanwezig in het landschap. STEPP doet mee aan de kwaliteitscontrole ervan - officieel en officieus.

Maar overleven in de sector, oud worden in ons vak, met evenveel plezier dagelijks aan de slag? Ook dat is duurzaamheid. STEPP zet er volledig op in, en pioniert zoals altijd al. Omdat we dat graag doen, maar ook omdat we het verplicht zijn aan onze leden, het beleid, de sector. We doen dat vooral door 'transversaal' te werken (nog zo'n trendy woord): samenwerken en kennis overnemen van andere experts op basis van wederzijds vertrouwen en respect voor elkaars expertise. De ene weet wat loopbaanbegeleiding is, de andere kent de wetgeving over uitkeringen, een volgende doet onderzoek naar werkbaar werk. STEPP bundelt de kennis.

Straks starten we een samenwerking met OPENDOEK. We kunnen wat opsteken van het enthousiasme van amateurtheater, en STEPP heeft hen een pak professionele inzichten te bieden. OPENDOEK trakteert daarom in dit nummer de leden van STEPP op een artikel over techniek gelinkt aan amateurtheater, en over hoe amateurgezelschappen omgaan met materiaal en infrastructuur. In ruil zenden we elk lid van OPENDOEK een nummer van STEPP toe. Ik haal zo'n uitwisseling graag aan als voorbeeld van transversaal werken. Het maakt ons draagvlak pakken groter. Aantallen of bereik zijn geen doelstelling op zich, maar het helpt om je missie te volbrengen. Fijn dat OPENDOEK onze nieuwe aanpak apprecieert en er iets mee wil doen.

Eén september wordt Frankie Goethals de nieuwe voorzitter van STEPP. De raad van bestuur bekrachtigde dat in juni 2012. Met Frankie als voorzitter wordt een transitieperiode afgesloten. De organisatie veranderde ingrijpend. Ik blik tevreden terug en nieuwsgierig vooruit. Trouwens, ik vind het magazine bijzonder geslaagd. Mijn grote waardering aan Mia, Jan, Jo, alle redactoren en onze trouwe adverteerders. De voorgestelde actualisatie is bij allen goed begrepen en wordt keer op keer gerealiseerd. Het resultaat wordt her en der besproken en opgemerkt. Ons magazine is bijzonder belangrijk om het grote draagvlak en goede contact te onderhouden".

Beste Frankie, ik vertrouw je deze fijne club graag toe en wens je heel veel succes. Ik waardeer bijzonder je wil om de taak op je te nemen. Je krijgt met Bert Moerman een zeer alerte *partner in crime* als ondervoorzitter. Veel werk op de plank, maar wel werk naar jouw capaciteiten en goesting. Ik heb er alle vertrouwen in. En weet: positief denken is de kracht van verandering en verbetering. En het is onze morele plicht.

3 **Editoriaal**

4 **Cultureel Samenwerken voor Dummies**
De Matterhorn case study van co-management

8 **Over de grens…**
Theatertechnisch onderwijs in Nederland

12 **Oude Rotten ...**
op reis met theater

15 **Transitienetwerk**
Werken rond cultuur, ecologie en transitie

16 **Portfolio**
Dansand

20 **Je werk of je leven?**
Een duurzame loopbaan in de culturele sector

23 **Duurzaamheid in het theater, de verbeelding de baas**
Kritische lezing van het rapport van de Samenwerkende TheaterSpecialisten

26 **Dansen en bouwen tegen de zwaartekracht in**
Interview met architect Marcel Rijdams en zakelijk leider Kristien De Coster over de nieuwe thuisbasis van Ultima Vez

33 **Hier vloekt men wel**
Relaas over een intrigerend locatieproject.

36 **Van dak en lamp**
Over infrastructuur en materiaal bij het amateurtheater

42 **Getest: coaxiale monitors**
Investeren in ears of in traditionele monitors?

45 **Een zeer stil afscheid van Paul Antipoff**

46 **Agenda/ Nieuws**
STEPP

foto: Lander Loeckx →

HEIDEMANN

Cultureel Samenwerken voor Dummies

De Matterhorn *case study* van co-management

Frans De Boeck

Ca bouge à Borgerhout. De tijd dat de *banlieue d'Anvers* enkel in het nieuws kwam door migrantenrellen en *Abou Jah-Jah* ligt achter ons. Heeft kunst dan toch de wereld kunnen redden? Het antwoord is neen, of misschien een beetje. Menig buitenstaander lijkt nog altijd doodsangsten uit te staan als hij Antwerpens meest kleurrijke tram 24 op moet, richting Turnhoutsebaan. Alsof je een *one way ticket* koopt naar het voorgeborchte van de hel, terwijl je gewoon naar een concert van Jef Neve en Gabriel Rios spoort. Op amper één vierkante kilometer groeit er vandaag een weefsel van toonaangevende culturele spelers: De Roma, Rataplan, muziekcentrum Trix, de Pekfabriek (uitvalsbasis en opnamestudio van dEUS) en het sprookjesachtige OLT (het openluchttheater in Deurne, vehikel van de Arenbergschouwburg). Om er maar een paar te noemen. En nu komt er nòg een pleisterplaats bij: Matterhorn.

Matterhorn is de alliantie tussen drie Antwerpse gezelschappen: Transparant, Laika en de Roovers. In het vorige nummer van STEPP werden de verbouwingen van het oud industrieel pand in de Albrecht Rodenbachstraat voorgesteld. De werken zijn nog volop aan de gang. Een mooi verhaal van samenwerking is het. Het kadert perfect in de tijdsgeest en illustreert hoe een aantal uiterst actuele noden in de praktijk kunnen worden omgezet. Coöpereren tussen theaterhuizen, optimaal gebruik van infrastructuur en financiële middelen, en een mix van culturele en sociale impact. Het klinkt ongetwijfeld als muziek in de oren van de Minister van Cultuur, maar net zo goed in die van de spelers in het culturele, economische en academische milieu.

Hoe verlopen de voorbereidingen van zo'n cultureel huwelijk in de praktijk? Welke stakeholders moeten gepaaid worden, en wat zijn de kritische succesfactoren? Ik zette mijn tanden in de Matterhorn-*case* en na grondige studie waag ik me hier aan mijn eigen 'Succesvol Samenwerken in de Culturele Sector voor Dummies'.

Voorwaarde 1: Zorg voor een gemeenschappelijke voedingsbodem

Een initiatief als dat van Matterhorn komt niet uit de lucht vallen. De drie gezelschappen zijn geen vreemden voor mekaar, en ze vertonen een aantal opvallende (artistieke) gelijkenissen. Laika en de Roovers huizen in Berchem op dezelfde plek en met productiehuis Transparant werden regelmatig coproducties opgezet. De nieuwe vzw Matterhorn wordt opgericht om 'de nodige fondsen te verzamelen, op te treden als bouwheer en later ook het gebouw te exploiteren'.

Een ambitieuze gemeenschappelijke missie met specifieke en geloofwaardige doelstellingen is een eerste, zeer fundamentele, kritische succesfactor. De opdracht van de nieuwe vzw Matterhorn voldoet aan die voorwaarden. Via een samenwerking met lokale tewerkstellingsinitiatieven (Kopspel vzw) renoveren ze een leegstaand pand tot een werkplek waar jong talent, nieuwkomers en gevestigde waarden kunnen repeteren en creëren. Bondgenootschappen met andere locals, een stevige verankering in de buurt, en extra aandacht voor de jeugdwerking zijn de andere speerpunten. Verder is de factor kostenbesparing essentieel, zowel op vlak van personeel (technici, onderhoud, permanentie) als op vlak van uitrusting (technische voorzieningen, verwarming, informatica). Bedoeling is dat er geld vrij komt om in artistieke projecten te investeren.

Mariage de raison of coup de foudre?

Matterhorn ontstond niet uit artistieke, maar uit louter praktische noodzaak. Grote drijfveer voor het opzetten van de alliantie was de nood aan nieuwe infrastructuur en huisvesting. Elk gezelschap houdt zijn eigen visie, historiek en structuur, en zijn eigen zakelijk en artistiek beheer. Dat blijft ook zo na de verhuis. Grote uitdaging wordt het samenbrengen van die sterk verschillende bedrijfsculturen. Bij De Roovers is er bijvoorbeeld quasi geen hiërarchie, terwijl Transparant eerder wordt georganiseerd als een traditioneel bedrijf. Hoe laat je die uitersten vredevol samenleven onder één dak, terwijl aan hun eigenheid niet wordt geraakt? Goeie raad: betrek zoveel mogelijk medewerkers bij de voorbereiding van het project, en hou hen op de hoogte van de ontwikkelingen. Een duidelijke communicatie is goud waard.

Voorwaarde 2: Wees consequent

Succesfactor nummer twee is de principebeslissing van elk van de drie gezelschappen om te focussen op de *economy of scope*. De praktijk afstemmen op de theorie is dat. Partners willen de bestaande middelen gemeenschappelijk inzetten om een groter en/of beter effect te bereiken. Op papier en in de hoofden van de partners ziet het project er goed uit. Maar als we dieper graven naar de concrete invulling van de notie 'gemeenschappelijk gebruik van middelen', dan botsen we op uiteenlopende visies.
Niet alle partijen willen even ver gaan. Ieder is het er over eens dat materiaal (technische uitrusting, vrachtwagen, kopieermachine,...) moet worden gedeeld. Maar voor *human resources* en financiën liggen de zaken gevoeliger en moeilijker. Een gemeenschappelijke boekhouder en centrale loonadministratie blijkt een heikel punt. Voor één van de partners staat dat gelijk aan het 'opgeven van de zelfstandigheid'. In de missie staat nochtans zwart op wit dat er zou worden bespaard op de personeelskost.

Matterhorn, *Stef Stessels* ↑

Voorwaarde 3: Overwin de koudwatervrees, en zeg waar het op staat

Over het opzetten van een nieuwe btw-structuur, de zogenaamde btw-eenheid, moeten de knopen nog worden doorgehakt. Die btw-eenheid is een 'wettelijke fictie': in België gevestigde personen die juridisch zelfstandig zijn, maar financieel, economisch en organisatorisch nauw met elkaar verbonden zijn, worden beschouwd als één belastingplichtige. Theoretisch gezien voldoen de drie partners aan de voorwaarden, maar het vraagt wél een groot vertrouwen. Nadeel: bij financiële problemen van de ene partner kan een andere opdraaien voor diens btw-schuld. Zo ben je pas écht getrouwd… Voordeel: op korte termijn kan Matterhorn het btw-bedrag op de verbouwingen en renovatie

The Greatest Smallest Performer.

SK 5212-II 184 Mhz Transmitter

This surprisingly small top of the line bodypack transmitter is the result of the latest technology arising from Sennheiser's vast experience in RF wireless transmission.

Rugged but light, the SK 5212-II is ideal where a bodypack transmitter needs to be invisible, such as theatre, stage, TV, movies and musicals. With a switching bandwidth of up to 184 MHz the SK 5212-II provides true flexibility to match the most demanding frequency situation.

www.sennheiser.nl | www.sennheiser.be

SENNHEISER

recupereren.
We spreken over zo'n 300.000 euro!

Voorwaarde 4: Maak een strategisch plan…
Onduidelijkheid zorgt voor tijdverlies en verhindert het uittekenen van een gemeenschappelijke strategie. Denk een paar jaar vooruit. In de voorbereidende fase werd de zakelijke leiding van Matterhorn waargenomen door een *task force* van de drie zakelijke leiders. Op termijn moet de algemene zakelijke leiding van Matterhorn vzw worden losgekoppeld van de residenten en in handen komen van een coördinator. Die werkt natuurlijk nauw samen met de partners. Blijft het zakelijk beheer verdeeld over de zakelijke leiders van Laika, Transparant en de Roovers, dan worden hun *workload* en verantwoordelijkheid immers zwaarder. Dat kan niet de bedoeling zijn. Bovendien kan een partner volgens de statuten relatief makkelijk en snel uit het project stappen. Matterhorn vzw moet dus continuïteit garanderen in haar beleid. Dat kan alleen als een externe kracht de missie vertaalt in operationele doelstellingen, een strategie ontwikkelt en de dagelijkse zaken waarneemt. Voor het expliciteren van de missie, de middelen, de doelstellingen en de timing bevelen experts terzake een coördinator aan met een duidelijke visie en sterke communicatieve vaardigheden. Zeker in het geval van Matterhorn - omdat niet alleen de drie gezelschappen, maar ook een rits andere partners, opdrachten en activiteiten deel zijn van het project (Kopspel, kunstZ, verhuur van zalen en repetitieruimtes, opzetten van het festival Borgerhuis).

Om haar taak als exploitant van het pand te kunnen waarmaken moet Matterhorn vzw ook een 'gebouwbeheerder aanstellen. Die staat in voor technisch beheer en ondersteuning van de infrastructuur, openen en sluiten, hygiëne en onderhoud, planning van de bezetting van de zalen, het lossen en laden, enzovoort.

…en pak de rekenmachine
Koken kost geld. Eens de strategische beslissingen genomen, moeten potentiële kosten en opbrengsten van de synergie gedetailleerd in kaart komen. Onderzoek toont dat de kostenbesparing bij een samenwerking niet mag worden overschat: de reële besparingen liggen gemiddeld tussen 6 à 9 procent. Niet echt spectaculair. Wees creatief en ga op zoek naar alternatieve bronnen van inkomsten. Google eens naar *Cultural Business Modeling (CBM):* een uiterst bruikbare en waardevolle tool, ontsproten uit het brein van Giep Hagoort, *éminence grise* binnen de wereld van het cultureel ondernemerschap.

Voorwaarde 5: Denk out of the box
Kijk verder dan je neus lang is en vermijd een copy-paste van de oude situatie. De verhuis vraagt niet alleen aanpassingen qua *mindset,* maar ook qua organisatie van werk en werkplek. Maak een checklist en brainstorm met alle betrokkenen over de inrichting van de nieuwe kantoren, bib, keuken en repetitieruimtes. Moet iedereen een eigen bureau, of kan het evengoed met een laptop wireless in de leeszaal? Komt er één grote keukentafel en één megafrigo? En wie maakt de planning voor het gebruik van zalen en keuken, als je weet dat er op sommige dagen tot zestig man werkt in het gebouw? Gaat oud kantoormateriaal mee of wordt alles nieuw? En wie poetst de microgolf? Tijdens mijn interviews was het grappig te merken hoe conservatief mensen zijn als het gaat over hun dagelijkse gewoontes, de organisatie van hun werk en de inrichting van hun werkplek. Terwijl net diezelfde lui met gemak theaterconventies over boord smijten en in binnen- en buitenland hoge ogen gooien met spraakmakende, vernieuwende of controversiële artistieke producties.

Voorwaarde 6: Put alle mogelijke externe stakeholders uit
Door het ijzersterke en brandend actuele idee achter een samenwerkingsconcept als dat van Matterhorn springen vele partners mee op de boot. Financieel is dat van levensbelang. De overheid financiert bijna tweederde van een totaal budget van 1.665.000 euro. Via het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI) legt de De Vlaamse overheid 555.000 euro bij. Zowel minister Schauvliege als minister-president Peeters noemden Matterhorn in hun persberichten het afgelopen jaar met naam en toenaam. Via het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) werd 450.000 euro binnengehaald als project 'gericht op de versterking van de duurzaamheid en de attractiviteit van de steden, en de dynamisering van het economisch weefsel in de stad'. De Stad Antwerpen doet haar duit in het zakje: ze geeft het gebouw de komende dertig jaar in concessie voor een symbolisch bedrag van 7.200 euro per jaar. Peanuts.

Ook lokale gemeenschappen en belangengroepen spelen een cruciale rol. Matterhorn is gehuisvest in één van de meest gekleurde buurten van de stad. De focus op samenwerkingen met onder andere Kopspel vzw voor de verbouwingen, maar ook met kunstZ (een tewerkstellingspool met als doel om nieuwe Belgen te laten instromen in de culturele sector) illustreert een verregaand maatschappelijk engagement. Daar kan een stad als Antwerpen alleen maar (nog) beter van worden. ■

Frans De Boeck is musicoloog van opleiding, was leidinggevende bij Fnac, zelfstandig ondernemer, en werk nu bij Zorgbedrijf Antwerpen als coordinator van het dienstencentrum op de Luchtbal. Niet voor een gat te vangen dus. Dit artikel is een bewerking van de paper 'Matterhorn vzw, aanzet tot strategische krijtlijnen' in 2011geschreven voor de Masterclass Kunst- en Cultuurmanagement van de Antwerp Management School.

OVER DE GRENS…

THEATERTECHNISCH ONDERWIJS IN NEDERLAND

Bastiaan Schoof

'Je moet het toch leren in de praktijk' is een veel gehoorde uitspraak van theatertechnici die zelf op die manier waren gestart. Ooit begonnen zo àlle technici in de Nederlandse theaters en bij allerhande theatergezelschappen. Soms als vrijwilliger met misschien een opleiding elektronica, soms als student met een opleiding in een heel ander vakgebied. Ze waren het vak ingerold en bleven er hangen. De praktijk was hun opleiding: zeurende regisseurs, weigerende techniek net voordat het doek opgaat, tijdsdruk, spanning voorafgaand aan een première. Voor een deel klopt het ook: sommige zaken kun je alleen maar leren in de praktijk van het theater.

In 1981 begon de Stichting Opleiding Theater Techniek (SOTT) wel een opleiding op de maandag - vrije dag in het theater. Het was een deeltijdopleiding, als bijscholing voor theatertechnici van de gesubsidieerde theaters en gezelschappen. Zo konden technici zich verder ontwikkelen met de praktijk als basis. Nog steeds speelt de praktijk een grote rol in de huidige opleidingen theatertechniek in Nederland. In de vorm van stages of in de vorm van scriptieonderzoek.

MBO opleidingen

Maar dat is niet de enige schakel tussen praktijk en onderwijswereld. De kwaliteit en de inhoud van het podiumtechniek-onderwijs wordt vormgegeven in het Overleg Scholing en Arbeidsmarkt Theatertechniek (OSAT). Het werkveld en het onderwijs overleggen sinds 2000 over met name het Kwalificatiedossier Podium- en Evenemententechniek (PET). Dat dossier vormt de basis voor de 17 MBO opleidingen Podium- en Evenemententechniek (Middelbaar Beroeps Onderwijs – T.S.O. in Vlaanderen). Een aantal keer per jaar worden er recente ontwikkelingen in het vakgebied besproken, en ook de wensen vanuit het werkveld en de maatregelen vanuit de overheid. Periodiek wordt er bovendien het kwalificatiedossier op aangepast.

Die MBO opleidingen verzorgen het voornamelijk technische onderwijs en geven les in licht, geluid, décor, rigging, theatertechniek, en ook – steeds meer – in beeld (weergave en aansturing). Dit gebeurt naast vakken als: Autocad, elektronica en elektro, wiskunde, Engels, Nederlands, en ook wel dramaturgie, communicatie en ondernemersvaardigheden. Op die opleidingen wordt het merendeel van de aankomende technici onderwezen. In 2010 telden ze met alle leerjaren en niveaus een kleine vijftienhonderd leerlingen. De meeste ervan, zo'n 94% die de opleidingen met een diploma verlieten, hadden binnen het jaar een baan. Contacten via gelopen stages en een eigen netwerk spelen hierin een grote rol. De trend is wel dat steeds meer technici aan de slag gaan als freelance technicus, in Nederland ook ZZP-er genoemd: een Zelfstandige Zonder Personeel. In 2010 was dat percentage

23%. De cijfers komen uit een vijfjaarlijks gehouden onderzoek van het GOC - bedrijfstakorganisatie voor de grafische en mediabranche, waar ook de PET-opleidingen bij zijn ingedeeld. Het GOC verzorgt onder andere de certificering van de leerbedrijven waar PET-studenten stage lopen en doet al sinds 1997 onderzoek onder schoolverlaters.

Een MBO opleiding verlaat je als assistent podiumtechniek na twee jaar, als all-round technicus na drie jaar, of als zelfstandig werkend technicus met een specialisatie licht, geluid of podium & rigging na een vierde jaar. Er gaan stemmen op vanuit de overheid om als bezuinigingsmaatregel van deze vierjarige, een driejarige opleiding te maken. Al deze opleidingen sluiten af met een Proeve van Bekwaamheid - dat is een praktijk eindexamen beoordeeld door examinatoren uit het werkveld.

Bachelor

Naast MBO opleidingen bestaan er ook HBO, bachelor opleidingen (Hoger Beroeps Onderwijs). Sinds 1997 is er de Opleiding Theater Techniek (OTT) aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Ze vormt met name in vier jaar tijd technici die op niveau van de regisseur, ontwerper of scenograaf kunnen meedenken en meepraten. Deze opleiding, enige in zijn soort in Nederland, neemt jaarlijks maximaal 17 studenten aan. Licht, geluid en theatertechniek, en het experimenteren daarmee, vormen de hoofdvakken. Verder wordt les gegeven in alle hierboven bij het MBO genoemde vakken, maar hier op hoger niveau. Ook vakken als kunst- en cultuurgeschiedenis, filosofie en leidinggeven horen daarbij. Er wordt vooral veel aandacht gegeven aan het artistieke denken in relatie tot de techniek. Voorheen werd je hier breed opgeleid voor een beroep als toneelmeester, tegenwoordig wordt er vanaf het derde jaar een specialisatie gekozen. De technische ontwikkelingen gaan immers te snel om alle aspecten van alle vakgebieden uit de theaterwereld aan bod te laten komen.

België kan ook nog

Dat de OTT slechts zeventien studenten per jaar aanneemt, is voor sommige Nederlanders een reden om in België een alternatief te zoeken. Van de afgestudeerden van de OTT vindt het merendeel vrijwel direct werk in de theatersector. Vaak ook vanwege hun eindscriptie en de contacten die ze met zich meebrengen. Van de achtenzestig OTT afgestudeerden van de afgelopen vijf jaar, werken er tien in vaste dienst en achtenveertig als zelfstandige in de theaterwereld. Vier gingen door voor een master in het buitenland.

Naast de OTT bestaat er in het HBO nog een enkele gespecialiseerde bachelor opleiding zoals in de Art of Sound, aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, op de Faculteit Kunst, Media en Technologie, en aan de Faculteit Theater gebeurt veel met technologie in combinatie met theater. Deze opleidingen vermengen zich meer en meer in de theaterpraktijk. Verder zijn er nog een aantal bachelor opleidingen Theatervormgeven, maar die hebben niet specifiek podiumtechniek als basis. En er zijn tenslotte nog particuliere opleidingen zoals het SAE en IAB, waar je kan specialiseren. Alleen het IAB biedt een éénjarige MBO-achtige opleiding aan.

Professionalisering van een vakgebied valt of staat met een goede onderwijsstructuur. Het is nu 21 jaar geleden dat de SOTT werd opgericht en 14 jaar geleden sinds die overging in de opleiding Inspiciënt Theater Techniek aan het Grafisch Lyceum Amsterdam - tegenwoordig het Mediacollege Amsterdam. Sindsdien vind je bijna geen techniekvacature meer waar geen diploma podiumtechniek wordt vereist. De meeste opleidingen, die redelijk tot goed zijn uitgerust met professionele apparatuur, kregen een vaste plek in de theater- en evenementensector in Nederland. Maar leren in de praktijk vormt nog steeds een belangrijk onderdeel van de lesprogramma's.

Zelf werk ik nu negen jaar als docent licht en coördinator van de opleiding Podiumtechniek op het Mediacollege in Amsterdam. Sindsdien weet ik van twee leerlingen die na hun opleiding verder zijn gaan studeren in België. Op mijn vraag aan één van hen waarom hij in België zijn bachelor ging doen, kreeg ik een helder antwoord: 'het collegegeld is daar veel minder. In Nederland is dat nu 2.700 euro per jaar, en ik betaal maar 500 euro in België'. Zou dat een valabele reden kunnen zijn om in België te studeren? ■

Bastiaan Schoof is belichter sinds 1990. Hij heeft een bachelor commerciële economie (HEAO) en studeerde sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Sinds 2003 geeft hij les in belichten, en technische productie, en is coördinator van de opleiding Podium- en Evenementen Techniek aan het Mediacollege (www.ma-web.nl). Schrijft sinds 2011 voor Zichtlijnen. Hij werkt nog steeds in de praktijk en is nu bezig met de technische voorbereiding voor het Amsterdam Light Festival (www.amsterdamlight-festival.com) dat voor het eerst wordt gehouden in december.

Studiebureau voor Theatertechnieken

Adviseur voor overheid, theater en architect
Partner bij internationale prijsvragen

‘Een goed theater is een warme, feestelijke uitgaansplek voor het publiek, een gastvrije speelplek voor artiesten en een efficiënte, veilige werkplek voor alle medewerkers.’

Schouwburgen - Culturele Centra - Concertzalen - Muziekcentra - Polyvalente zalen

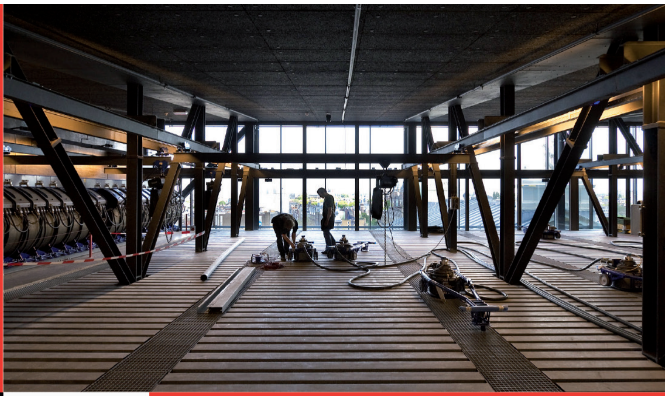

theater advies bv

Ontwerp en Advies:

Toneeltechniek en hijsinstallaties
Belichting, audio, zetels en stoffering
Europese aanbestedingen
Nieuwbouw en renovatie

Zaalindeling en zichtlijnenstudies
Logistiek van mens en materiaal
Haalbaarheidsstudie en lastenboek omschrijving
Planning en budgetcontrole

theateradvies bv
Herengracht 160
1016 BN Amsterdam
Tel +31 (0)20-627 2248
info@theateradvies.nl
www.theateradvies.nl

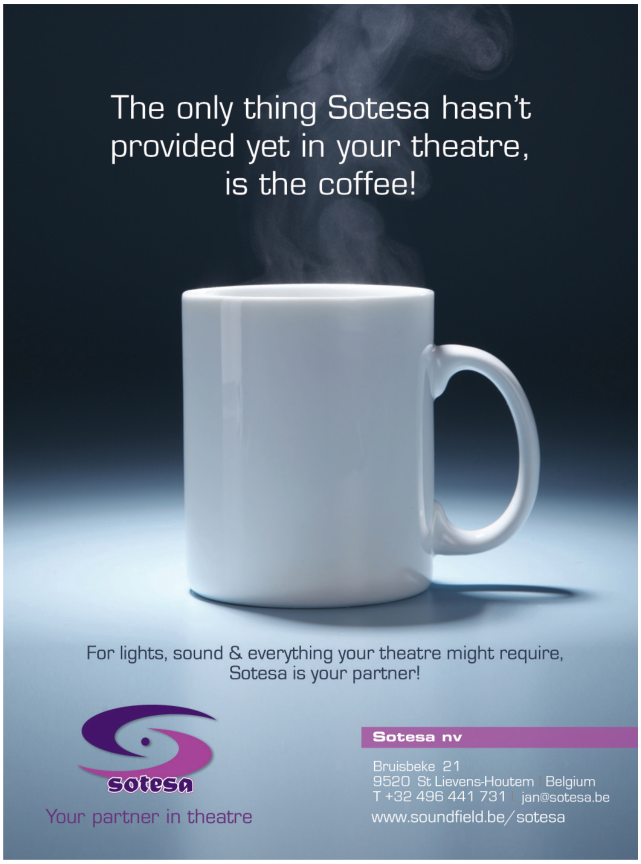

BEGIN

DE KOLONIE MT

Op donderdag 21 september gaat in 't Arsenaal in Mechelen **Begin** in première, muziektheater van en met Bo Spaenc en Cesar Janssens, Pat Van Hemelrijck en Hassan Boufous. Peter De Graef interpreteerde en herschreef het Gilgamesj-epos van twaalf kleitabletten naar drie hedendaagse stemmen. **Pat Van Hemelrijck** doet de vormgeving en zorgt voor live manipulatie van het decor. Al meer dan 30 jaar maakt deze acteur/beeldend kunstenaar/objectmanipulator theater met voorwerpen, decors en mechaniekjes. Van *Echafaudages met* Radeis, in 1981 tot *Potvisch* in 2010 met zijn eigen Alibi Collectief. Stepp gaat kijken naar de nieuwe voorstelling: verslag in een volgend nummer. Maar voorlopig zetten we Pat Van Hemelrijck al op de cover en bij de inhoudstafel. Omdat hij zo meesterlijk met materiaal omspringt.

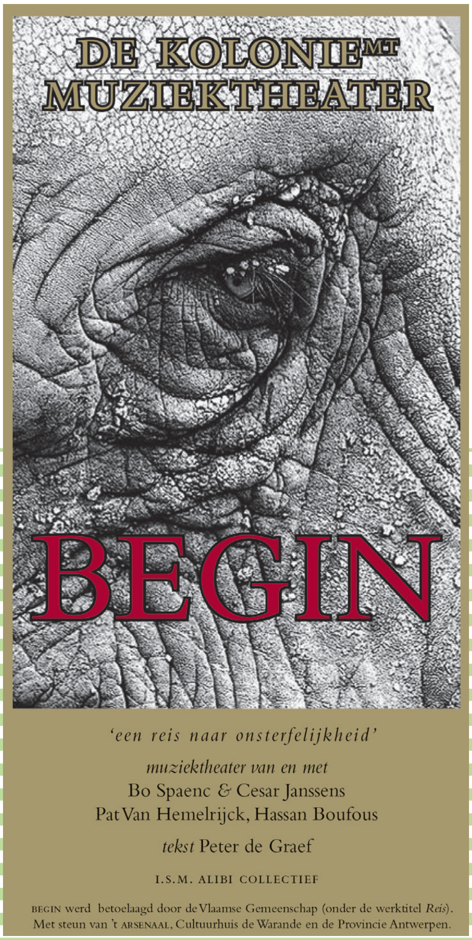

OPROEP AAN GEZELSCHAPPEN UIT DE BUURT VAN HEIST OP-DEN-BERG

Het kenniscentrum Podiumtechnieken is op zoek naar informatie over decorschilder – regisseur Jan Vandenberghe (1887-1965). Hij was vooral actief in de streek rond Heist op-den-Berg na 1933. Gezelschappen waar hij geregisseerd heeft die decors of rekwisieten van zijn hand bezitten of foto's van zijn werk, kunnen contact opnemen met Chris Van Goethem (0475/781990 of chris.van.goethem@ehb.be)

OUDE ROTTEN... OP REIS MET THEATER

Chris Van Goethem

Tijdens een van de reisvoorstellingen die we samen deden, vertelde Luc Philips me hoe hij in zijn beginjaren als toneelmeester het land doortrok met kostuums en rekwisieten in zijn bagage.

Voor de jongere generatie: Luc was een bekend acteur die bij gezelschappen als KNS, RVT en Raamtheater werkte. Hij speelde onder andere de hoofdrol in *De brave soldaat Schwejk*, *De Tuinman van de koning*, en *Dood van een handelsreiziger*. Op TV was hij te zien als pastoor Munte in *De Heren van Zichem* en Den Bompa in de gelijknamige televisieserie.) Maar vòòr de tweede wereldoorlog was Luc Philips toneelmeester. De toenmalig directeur van de KNS vond hem immers te klein om acteur te worden. In die periode vertrok de toneelmeester een dag vroeger naar de schouwburg waar zou gespeeld worden. Kostuums en rekwisieten werden in rieten manden geladen en de 'manoeuvers' (de sjouwers, verantwoordelijk voor het verplaatsen van het decor) laadden de manden op een stootkar en brachten die naar het station. De toneelmeester nam, alleen, met de manden de trein naar de stad van bestemming. Daar stonden de plaatselijke machinisten klaar met nog een stootkar en dan ging het weer richting schouwburg.

Ter plaatse werden de decors uitgezocht: elke schouwburg had een reeks decors waaruit de gezelschappen konden kiezen wat ze nodig hadden. Hoewel de decors telkens een eenheid vormden, werd er vaak gepuzzeld met stukken uit verschillende decors om een opstelling te maken die paste bij de voorstelling. De meeste schouwburgen hadden ook een uitgebreide collectie meubelen en rekwisieten. De stadsschouwburg van Leuven had zelfs een volledige set kerkzilver. Vond men de juiste meubels niet in de collectie, dan trokken ze de stad in om meubelen te kiezen. Bij bevriende handelaars, maar soms ook bij mensen thuis, zochten ze meubelen die bij het stuk pasten en die ze mochten lenen.

Terug in de schouwburg werden 'de lichten' uitgeprobeerd. De belichting bestond hoofdzakelijk uit voetlicht en een vast opgestelde reeks hersen in drie kleuren. De hersen

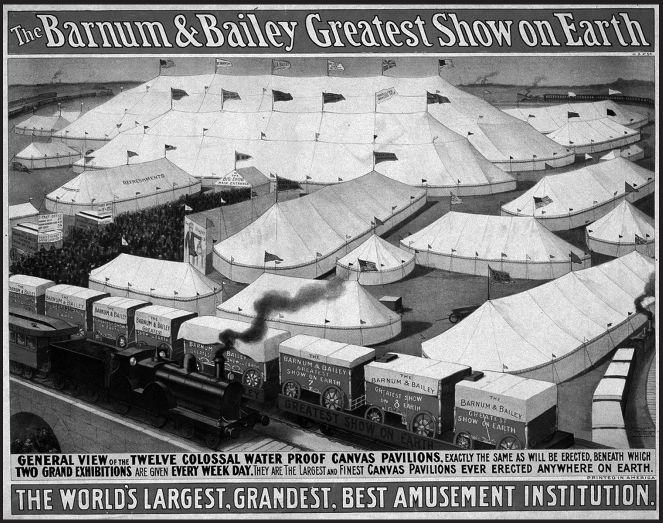

The Barnum & Bailey greatest show on Earth, *foto rv* ↑

Barnum & Bailey Circus trein, *foto JG Howes* ↑

hingen over de volledige breedte van de scene en bestonden uit een aaneenschakeling van peertjes die in drie of vier kringen verdeeld waren zodat een egaal vlak licht verkregen werd. Meestal hingen er drie tot vijf reeksen die de hele scene dekten. Aan het 'softe' licht viel niet veel te regelen of te richten. Er werden een paar lichtstanden uitgeprobeerd op het manuele wielenorgel en dat was het. De rol van toneelmeester zag er toen wel anders uit dan nu. Hij was de vertegenwoordiger/vervanger van de regisseur, en bepaalde het beeld, het licht en zo meer. Maar hij zorgde ook dat er gerepeteerd werd. Hij was zondermeer verantwoordelijk voor de artistieke kwaliteit, en gaf aanwijzingen aan de elektriciens en machinisten zonder zelf met techniek bezig te zijn. Er waren toen immers geen tour- of productiemanagers.

Alle communicatie rond de voorstelling verliep per brief. Toch was er een veel kortere planningsperiode dan nu. De gezelschappen werkten met een repertoiresysteem waarbij elke week een nieuwe voorstelling of een herneming gespeeld werd. Voor de reisvoorstellingen konden ze putten uit een groot aanbod van stukken die 'klaar lagen'. Het gezelschap had een vaste ploeg acteurs die in al die stukken voorkwamen, en die in twee of drie repetities het stuk heropnamen. In sommige Europese landen bestaat die traditie nog altijd. In Roemenië spelen ze in bepaalde schouwburgen elke dag een andere voorstelling met hetzelfde gezelschap. Ze hebben soms decors van meer dan vijftig verschillende stukken in voorraad. Het oudste stuk staat er al vijventwintig jaar op het programma.

Reizen per trein met een theatergezelschap was een hele periode de standaard manier van reizen. In een artikel in het Engelse 'The Railway Magazine' uit 1912 (het jaar van de Titanic) staat een overzicht van de theatertransporten op 22 oktober 1911. In totaal reisden die dag 112 theatergezelschappen, bestaande uit in 2374 passagiers met de daarvoor speciaal ingelegde treinen. Er werden 182 decorwagens en 8 paardenplaatsen voorzien. De cijfers slaan enkel op de London and North Western Railway Company - weliswaar een grote, maar zeker niet de enige spoorwegmaatschappij uit het England van die tijd. Ook de Midland railway had een apart 'theatrical traveling department'. Maar zelfs vandaag nog staan er vermeldingen in de cao van Local 1637 van de United Transportation Union (een lokale afdeling van de Amerikaanse transportvakbond) over het berekenen van overuren bij treinpersoneel voor theatertreinen. Het Amerikaanse Barnum & Bailey Circus reist nog altijd per trein. Twee verschillende producties (*the red tour* en *the blue tour*) reizen er elk met een anderhalve kilometer lange trein van de ene grote stad naar de andere.

Treinen zijn natuurlijk alleen maar nuttig als er sporen liggen. Om op meer afgelegen plekken te spelen waren andere

Vlaams Volkstheater Vandenberghe op de baan, *foto rv* ↑

middelen nodig. Een mooi voorbeeld daarvan was het Vlaamse Volkstheater Vandenberghe dat begin vorige eeuw rondtrok in België als reizend gezelschap. Eerst speelden ze op podia in openlucht, later in een theatertent. Het was een rechthoekige tent, in tegenstelling tot de meer bekende circustenten die een ronde vorm hebben. De woonwagens en materiaalwagens werden door een vrachtwagen getrokken. Ze bouwden – waarschijnlijk als eersten - een generator, en gebruikten al elektrisch licht toen de meeste stadsschouwburgen nog met gaslicht werkten. (Hun nazaten zetten de traditie voort in circus Ronaldo).

Gezelschappen hebben altijd wel een manier gezocht om hun voorstelling tot bij hun publiek te brengen. De Internationale Nieuwe Scene bracht in de jaren '80 voorstellingen in een circustent. Andere gezelschappen werkten op een theaterboot. Villanella bouwde eind jaren '90 een oplegger om tot een theatercamion, voor de voorstelling *Beeldenstorm*. De oplegger werd op de speelplaats van scholen gezet en de voorstelling kon beginnen. ■

Chris van Goethem is podiumtechnicus, lesgever en onderzoeker. Hij houdt zich in het kenniscentrum podiumtechnieken RITS van de Erasmushogeschool onder andere bezig met het in kaart brengen van de geschiedenis van de podiumtechniek.

ShowTex
AMAZING STAGE FABRICS IN MOTION
PODIUMDOEKEN / AFSTOPPINGSGORDIJNEN / STERRENDOEKEN / BACKDROPS / KABUKI OPHANGSYSTEMEN & MOTOREN PIPE & DRAPE / SPIEGELFOLIES & OPBLAASBARE SFEREN / BEURS- & DECORATIETEXTIEL / PROJECTIESCHERMEN / STRETCHSTOFFEN
Antony & the Johnsons
Everaertsstraat 69 • B-2060 Antwerpen • Tel: +32 3 236 84 40 • Fax: +32 3 236 23 02 • info.be@showtex.com • www.showtex.be

JTSE 2012
International exhibition of scenic equipment - 16th edition
show
DOCK PULLMAN
lighting
DOCK HAUSSMANN
audio live
DOCK EIFFEL
meeting center
DOCK PULLMAN
PARIS
27 & 28
NOVEMBER
2012
Free on-line registration at www.jtse.fr
© Kenneth Poulsen

HET TRANSITIENETWERK CULTUUR MAAKT PLANNEN

Eva Peeters

Na onze bijeenkomst eind vorig jaar op Van Denken Naar Doen bleef het lange tijd stil, maar er werd hard gewerkt achter de schermen. De dag bracht heel wat mensen op de been die willen werken rond de thema's cultuur, ecologie en transitie, en volgens de filosofie van de visietekst. Er was een energie aanwezig die vroeg om ingezet te worden. Tussen eind november 2011 en juni 2012 werkten we daarom aan het verankeren van het Transitienetwerk Cultuur, enerzijds, en anderzijds het inzetten van de energie en expertise binnen de cultuursector op enkele thema's die we selecteerden.

Van Atelier Eco-Cultuur naar Transitienetwerk Cultuur
Het Atelier Eco-Cultuur - oorspronkelijk tijdelijk opgezet om een adviestekst te schrijven voor het eerste *Cultuurforum* in 2010 - groeide in de loop van 2011 uit tot een breder gedragen netwerk. Het wilde verder werken op de doorbraken geformuleerd in de tekst. De positieve energie op *Van Denken Naar Doen* en de steeds groeiende interesse in de thema's transitie en ecologie - zowel binnen de sector als bij het brede publiek - sterkte ons in het geloof dat dit netwerk van cultuurmensen een belangrijke rol te spelen heeft in onze maatschappij. De voorbije maanden werkten we daarom aan de oprichting van een Transitienetwerk Cultuur en tekenden plannen uit. We spraken minister Schauvliege aan en zoals aangekondigd op het *Cultuurforum 2012* steunt de minister het netwerk de komende drie jaar met 100.000 euro per jaar.

In de vakantiemaanden legden we ons toe op het afstemmen van onze plannen op het toegewezen budget en de zakelijke omkadering. Ze omvatten drie opstartprojecten:
• Een digitaal platform voor 'duurzame cultuurpraktijk', vergelijkbaar met www.jongesla.be, maar dan ruimer;
• Trage tafels: sectorbrede overlegtafels rond vier vraagstukken inzake rechtvaardige duurzaamheid;
• Een jaarlijkse trefdag van het Transitienetwerk Cultuur.
Op termijn hopen we de dynamiek zo aan te vuren dat de projecten gestuurd worden door inbreng vanuit de sector.

Trage Tafels
Na 21 november werd duidelijk dat we enkele thema's die in het STUK (Leuven) naar boven kwamen, dieper wilden uitwerken. We zochten een formule om met een kleine, vaste groep mensen tijd en ruimte te scheppen voor een reeks reflectiesessies en discussies. We kwamen uit bij het format van de 'trage tafels': een achttal mensen uit verschillende geledingen van de sector zullen een vijftal keren samenkomen rond vier thema's die we uit het brede aanbod van *Van Denken Naar Doen* selecteerden: economie, communicatie, de rol van lokale netwerken en cultuur als motor voor transitie.

Economie. Welke duurzame economie en arbeid verbeelden we ons vanuit cultuur als toekomstig sociaal-rechtvaardig en ecologisch integer antwoord op de uitdagingen waarmee we geconfronteerd worden? En wat kunnen we vanuit cultuur bijdragen aan visies over een 'nieuwe economie'?

Communicatie. Hoe kan de cultuursector eigen talen, verhalen/mythen scheppen als antwoord op de uitdagingen van een rechtvaardige duurzaamheid? En hoe kunnen we nadenken over de rol en de werking van communicatie binnen onze sector en in het algemeen?

Lokale netwerken. Hoe kan de cultuursector een bijdrage leveren om contexten te scheppen die burgers aanzet tot vormgeven aan de noodzakelijke transitie? En hoe kunnen we hefbomen aanbieden om vanuit een veerkrachtige gedachte zelf als burgergemeenschap te ageren?

Cultuur als motor voor transitie. Een duurzaamheidstransitie vraagt om kritische analyse van het huidige systeem in al zijn complexiteit. Er moeten horizonten gecreëerd worden die een trendbreuk inspireren, en alternatieve mens- en wereldbeelden. Maar we moeten ook de rol van Leitbilder binnen een transitieproces kritisch bevragen. Deze tafel staat voor een meer filosofische reflectie.

We willen een dynamiek creëren waar initiatieven en/of nieuwe processen rustig kunnen ontstaan en groeien. De tafels vormen een denktank, en de theoretische basis die het bredere netwerk kunnen inspireren. Doel is niet om concrete acties en experimenten uit te denken, wel om te innoveren en te stimuleren. De denktafels starten in september en we presenteren de eerste resultaten in de lente van 2013, op een nieuwe bijeenkomst van het Transitienetwerk Cultuur.
Druk bezig, we zeiden het! We houden jullie op de hoogte. ■

Eva Peeters werkt voor BAM, Instituut voor beeldende, audiovisuele en mediakunst, en voor Rekto:verso.
Ze is lid van het Transitienetwerk Cultuur en het Transitienetwerk Middenveld.

Opbouw Dansand I & II, *foto's Kerlijn Van Der Cruyssen* ↑

Meg Stuart/ Damaged Goods, *foto Tine Declerck* ↑

Christian Mendoza, *First Date,* *foto's Ton van Til* ↑

DANSAND 2012

Opboksen tegen de zee. Het is niet alleen voor vissers, zeilers en andere zeevaarders een eeuwige gevecht. Ook dansers weten dat de uitdaging immens is, soms onbegonnen werk. Een piano in het zand? Een danstapijt midden op het strand? Regendruppel net voor de voorstelling begint? Technici lossen dat wel op. Maar als de zon weer eens ondergaat in de golven, en een eenzame meeuw voorbijvliegt in het avondrood, is het grote beeld haast niet te overtreffen. Hoe vaak we het plaatje ook al zagen.

Maar kunstenaars zijn niet klein te krijgen. Graafmachines, diepzeewater-kostuums, acrobatieën, fysiek dansgeweld, muziek die de golven breekt. Alles is goed om de zee te overstemmen.

Needcampany, *25 Moves,* *foto's Ton van Til* ↑

Benjamin Vandewalle, *Birdwatching 4x4,* *foto Tine Declerck* ↑

Benjamin Vandewalle, *Birdwatching 4x4,* *foto Tine Declerck* ↑

Stef Kamil Carlens & Samuel Lefevre, *First Date,* *foto Tine Declerck* ↑

Eisa Jocson, *Up*, *foto Tine Declerck* ↑

Uitdagers van zee en zon waren in Dansand 2012: Meg Stuart en Jozef Wouters, Alexander Baervoets, Charlotte Vanden Eynde en Christian Mendoza, Samuel Lefevre en Stef Kamil Carlens, David Hernandez met de Studenten van P.A.R.T.S, en Needcompany.

Eisa Jocson steeg boven strand en horizon uit, en slingerde zichzelf gracieus de paal op in Up. Benjamin Vandewalle begaf zich liever tussen de woelige fauna van zeedijkwandelaars, met zijn *Birdwatching 4X4*: dansers verschenen her en der als exotische vissen tussen de vertrouwde biotoop van de Noordzeekust, terwijl het publiek observeerde vanuit een soort caravan die over de dijk werd voortgetrokken.

Organisatie kunstencentrum Vrijstaat O. www.vrijstaat-o.be

JE WERK OF JE LEVEN?

Een duurzame loopbaan in de culturele sector

Johan Penson

Het zomerreces is voorbij. Batterijen weer opgeladen? Voor velen van ons is dat niet zeker. Dansand, Avignon, TAZ, Zomer van Antwerpen, Theater op de Markt, Middelheim, Manifesta,... Vroeger brachten de zomermaanden een verdiende reces na een jaar van zwaar nacht- en weekendlabeur. Nu worden ze opgevuld met festivals, en dat eist z'n tol - ook bij wie er extra voor betaald wordt. De vaststelling dat een groot aantal mensen in onze sector uitgeblust zijn, moet ons doen nadenken. Tijd voor een artikel, niet geschreven op basis van harde wetenschap, maar aan de hand van informatie, gesprekken en analyses van iemand uit de sector.

Dit artikel hoorde eigenlijk in onze vorige editie over beroepstrajecten. Maar het is een verdomd moeilijke en veelomvattende materie. STEPP zet actief in op duurzaamheid en gaat daarin verder dan ecologie. Het welbevinden van mensen in de sector en hun werkomgeving moeten centraal geplaatst worden in een duurzaamheidskader. De vaststelling dat een te groot aantal mensen in onze sector uitgeblust zijn, doet ons nadenken. We moeten er structureel iets aan doen. Levenslang leren, levenslang werken, maar ook levenslang overleven alstublieft.

De meeste professionals kennen hoogtes en laagtes in hun carrière. Hoogtepunten geven de nodige energie om de dieptepunten te overbruggen. De beweging zorgt voor een realistische stabiliteit in de loopbaan. Toch zien we mensen met plots hevige motivatie-dips in hun werk. Ze hebben geen energie meer over. Iets liep fout in de balans. Dat ligt altijd zowel aan het individu als aan de organisatie. De oplossing moet dan ook van twee kanten komen. Verhelpen betekent opnieuw een balans vinden tussen krijgen en geven van energie. Maar het heeft ook en vooral te maken het juist inzetten van talent, zelfsturing en arbeidsvreugde. Organisaties moeten hier de nodige wijsheid aan de dag leggen en hun verantwoordelijkheid opnemen. Kies je voor talent, dan kies je voor de toekomst, want de inzet van talent produceert energie. In een eerste deel gaan we in op de persoonlijke kant van een burn-out verhaal, in het volgende nummer leggen we de focus op de rol van de organisaties.

Deel 1 – van Burn-out naar Bounce Back

Er zijn weinig metingen over burn-out in onze regio, maar in Nederland zou 10 % van de beroepsbevolking er last van hebben. Levanto (Vlaamse vzw die loopbaanbegeleiding biedt, zie vorig nummer) noteert wel een groeiende nood aan hulpverlening in de culturele sector. Een job in de podiumkunsten houdt dus meer kans in op burn-out. Wellicht zit de concentratie van het seizoen hier voor iets tussen, en ook de focus op een artistiek proces. In het begin sta je in vuur en vlam, maar geleidelijk draai je op een lager pitje en tenslotte raak je helemaal uitgedoofd. De meeste mensen met de symptomen van een burn-out blijven overigens gewoon doorwerken – wat op lange termijn ook nefast is voor het goed functioneren van de organisatie. 'Burn-out is een negatieve, aanhoudende gemoedstoestand die verband houdt met het werk, die voorkomt bij normale individuen en die gekenmerkt wordt door uitputting, gevoel van onbekwaamheid, demotivatie en disfunctioneel gedrag op het werk'. Deze definitie stamt uit 1998. Als er niet tijdig iets aan het werkperspectief gedaan wordt, leidt burn-out naar depressie. Het is, kortom, een ernstige en gevaarlijke zaak.

Leven om te werken

Bepaalde factoren verhogen de kans op een burn-out, zoals het feit dat je werk een centrale rol in je leven speelt. Vaak start je de job vanuit liefde voor het artistieke, en is het een (en soms enige) vorm van plezier in het leven. Dat tekent onze sector: we zijn wat we presteren. Heel vaak omdat we groeiden in onze job, in ons functioneren en in onze positie binnen de organisatie. Van daaruit kan het gevoel ontstaan dat je geliefd bent om wat je presteert. Je wreekt kritiek door nog harder te presteren, en als idealist loop je tegen de muur omdat de resultaten niet overeenstemmen met het beeld dat je vooraf had. Naast die persoonlijke factoren, spelen een aantal maatschappelijke evoluties mee die een burn-out in de hand werken: werk wordt in onze maatschappij meer en meer gezien als middel tot zelfrealisatie, en ook dat verhoogt de druk. Een algemene tendens om kwaliteit en efficiëntie hoog in te schatten, doet ons geloven dat een job volledig controleerbaar is, dat je alles perfect kan en moet uitvoeren en doen functioneren.

Werken om te leven

Gelukkig zijn er ook factoren die het risico op burn-out verlagen. Sociale cohesie op de werkvloer zorgt dat je met problemen altijd terecht kunt bij collega's. Hetzelfde geldt buiten het werk natuurlijk: een goeie scheiding tussen werk en privé-leven maakt duidelijk wanneer het tijd is om te relaxen. Ook ontspanning op en tijdens de arbeid wordt als verlichtend ervaren, omdat je je werk zo in een bredere context kan plaatsen. Sport, recreatie, mindfulness,…, zijn manieren om woede, frustratie en agressie te kanaliseren. Net als minder werken - part-time of loopbaanonderbreking. Het helpt om een loopbaan duurzaam uit te bouwen. Want we willen een leven lang aan de gang blijven.

War on talent

Inzetten op je talenten is zonder meer de beste manier om stevig door je loopbaan te gaan. Talent wordt zichtbaar in activiteiten die je moeiteloos uitvoert. Die leveren energie op. Doe je dingen waar je niet goed in bent, dan lopen de batterijen leeg. Je moet die talenten leren kennen, inzetten en verder ontwikkelen. Dat levert sterkte, stevigheid en stabiliteit. Iemand zaken laten uitvoeren waar hij geen aanleg voor heeft, is om problemen vragen: het vergt meer energie, oplossingen voor de taak komen te traag of blijven uit. Daardoor voelt het werk steeds zwaarder, en op den duur kom je in de gevarenzone. Maar talenten bestaan enkel als ze gezien worden, ze moeten dus ook benoemd worden. Iemand moet bevestigen waar je goed in bent zodat er ook betrokkenheid ontstaat. Alleen in een dergelijke context zijn ontwikkeling, groei en betere resultaten mogelijk. Er schuilt met andere woorden vaak een relationele oorzaak achter burn-out: een veilige omgeving schept kansen, afwezigheid ervan zonder meer het omgekeerde!

Hefboomvaardigheden

Om die talenten te kunnen inzetten zijn hefboomvaardigheden nodig. Die brengen je bij je professionaliteit. Er ontstaat dan een vorm van effectiviteit die zorgt voor een verzekerd rendement. Hefboomvaardigheden zet je in om naar je talenten te 'fietsen': kun je niet goed plannen, gebruik dan hulpmiddelen die een planning voor je maken, of zet collega's in. Resultaten bekijk je altijd best op het niveau van het team, zo kunnen individuen talenten uitwisselen. Nadenken op die manier vraagt een behoorlijke omslag, we zijn het niet gewoon. Er is een zeer grote openheid en eerlijkheid voor nodig. En vooral het besef dat taken opdringen waar mensen niet goed in zijn tegenwringt, ja zelfs onbegonnen werk is. Je wordt er alleen maar ongelukkig en eenzaam van in je job. En er is toch altijd iets waar we minder goed in zijn? Ok, een aantal basiscapaciteiten zijn onmisbaar om gelijk welk parcours uit te stippelen en te kunnen functioneren.

Stel: de geluidsman weet alles over geluid, maar gaat voor de veiligheid te rade bij zijn collega van het licht die daar een cursus over volgde. De lichtman is dan weer een dromer: hij maakt de virtuele beelden van artiesten waar, maar voor de planning stapt hij naar de geluidsman die net een kleine database ontwikkelde voor die van IT. Enzovoort… De optimale werkverdeling in functie van talenten zorgt ook voor sociale cohesie in een team: medewerkers moeten vaker, eerlijker en beter communiceren met elkaar. Dat zorgt dan nog eens voor extra dynamiek en een zetje om de rest-moeilijkheden op te lossen.

Een job die bij je past

Basisvoorwaarde is natuurlijk dat je job bij je past. Dat moet bij de sollicitatie onderzocht worden. Hoe meer je doet waar je goed in bent, hoe idealer de werkcontext. Een stresserende werkcontext is het resultaat van hefboomvaardigheden die naar de andere kant overslaan en je gebrek aan talent aanwrijven, omdat je wordt ingezet op zaken die je niet kan. Zoiets evolueert van kleine naar grote onhandigheden en eindigt met ongewilde effecten en slechte resultaten. Op termijn gaat alle aandacht naar waar je niet goed in bent, en verlegt de focus zich naar je onvermogen. Zo'n stresserende context leidt onvermijdelijk naar een situatie van burn-out. Mensen die zich niet geapprecieerd voelen in hun talent kruipen in hun schulp, en te weinig opmerkzaamheid werkt rampzalig op termijn. Ieder moet daar alert voor zijn en snel actie ondernemen om te verhinderen dat de problemen zich opstapelen en een nog groter, misschien onoverkomelijk probleem oprijst. Na ziekenverlof moet de berg werk bovendien ook nog eens aangepakt worden...

It takes two

Een burn-out onstaat duidelijk vanuit omstandigheden geïnitieerd door de twee partijen. Talent is niets als het niet

gezien wordt. Het relationele bepaalt evengoed het slagen of niet slagen. Met andere woorden: de organisatie waar we werken is mee verantwoordelijk voor het lukken in je werkverplichtingen. MEE verantwoordelijk, en niet alleen verantwoordelijk, natuurlijk. Dat relationele is vaak terug te brengen tot de verstandhouding tussen twee personen. Een verstoorde werkrelatie met een collega schept boosheid, onmacht, verdriet en een sterk gevoel van verzet. Je voelt je niet erkend en reageert daartegen. Heel vaak leidt het tot oververmoeidheid. Je gaat met die gevoelens slapen, voert dialogen in je hoofd, het fenomeen achtervolgt je. Hoe langer het aansleept, hoe minder bespreekbaar het wordt en hoe grimmiger de sfeer. Vaak begint het met een voorval waarbij de andere volgens jou 'onverwacht' reageert op iets waarbij je betrokken bent. De relatie komt onder spanning, zekerheden wankelen. Al wat de andere daarna zegt is 'geladen' en je gedraagt je onpersoonlijk, maakt nog moeilijk contact met je omgeving – terwijl je nu net meer erkenning nodig hebt voor je verdiensten en resultaten. In de volgende fases wordt communicatie alsmaar moeilijker, spanningen stapelen zich op, conflicten worden heviger. De valkuil is dat je blijft hangen in een patroon waar je niet meer uit raakt, dat onoverkomelijk lijkt. Dan begin je te twijfelen aan je professionaliteit, zeker binnen de organisatie. Het eindigt met ziekteverlof of erger: ontslag. Of, als als het goed wordt aangepakt: een parcours van herstel.

Out of context

Stilstaan brengt soelaas. Het gevecht stopzetten en de relatie heropstarten - op basis van dromen, verlangens, en een toekomst vanuit jezelf. Dan pas kan de energie terugkomen. In ieder geval moet je eerst weg van de context. Het probleem moet elders opgelost worden. Zorg dat je het gebrek aan waardering en erkenning van anderen wel krijgt. Misschien van iemand anders binnen de organisatie, waarmee je wel goeie en warme gesprekken voert. Weiger het in die gesprekken te hebben over de man/vrouw waarmee het moeilijk gaat, en breng de focus op andere zaken. Spreek over jezelf, over de toekomst, over hoe je wil dat de dingen worden. Schets een toekomstbeeld, zet je fantasie in. Op het moment dat je weet of voelt wat je wil, komt de energie terug en ben je potentieel opnieuw gelanceerd! Je autonomie en zelfsturing komen terug. Met diegene waarmee het lastig ging, maak je daarna nieuwe afspraken over het onderling functioneren.

Loyals in de podiumkunsten

Er heerst in de podiumkunsten een grote loyaliteit en toegewijding – essentieel om goed te functioneren in een artistieke omgeving. Dienstbaarheid en verantwoordelijkheidsgevoel zorgen dat de taken op tijd klaar zijn en het resultaat er staat. Problemen beginnen als de vraag de capaciteit overstijgt. Er moet dan meteen ingegrepen worden: door de vraag te verminderen, door autonomie na te streven, door vertrouwen te geven aan mensen om zelf oplossingen te formuleren. Problemen rijzen ook altijd weer als je dit soort dienstbaarheid hanteert op alle vlakken van je leven. Als er zijn teveel prestatiedomeinen en geen periodes van rust meer zijn. Kies daarom bewust voor een 'bepaald niets' in je vrije tijd als het op presteren aankomt. Anders blijf je loyaal aan iedereen behalve aan jezelf.

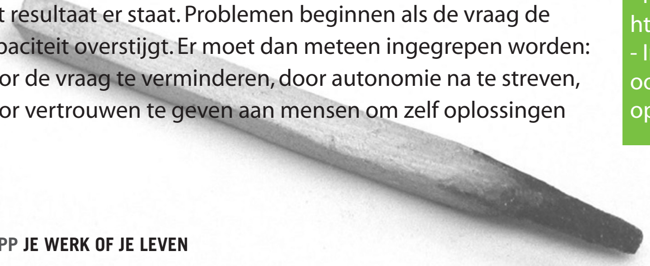

Prestatiedrang, verantwoordelijkheidsgevoel en perfectionisme zijn noodzakelijke talenten voor een goede loopbaan in onze sector. Op die krachten steunen nog steeds gezelschappen om internationaal door te breken, bouwen kunstencentra hun grote maatschappelijke relevantie op, krijgen eens zo verouderde musea weer jong volk over de vloer. Maar te veel eisen zijn ook de valstrikken voor een slecht functioneren. Talenten onder stress doen het niet goed, ze overdrijven en halen niet het gewenste effect. Er moet dus gezocht worden naar grenzen. Je moet keuzes maken, en afspraken om die grenzen te bewaken. Bijvoorbeeld door nieuwe contexten te creëren. Verlof zonder e-mail, bijvoorbeeld.

Tijd

Beheer van tijd is ook een hoog goed: beperk je de tijd om iets op te lossen, dan kan je nog andere zaken aanpakken. Vraagt een probleem teveel tijd, verschuif het dan naar een later moment. Grote problemen kunnen abstracter gemaakt worden door naar de kern van de zaak te gaan en daar iets aan te doen. Dat maakt het makkelijker beheersbaar. Sommige problemen verhelp je niet door een oplossing ervoor te verzinnen, maar door het besef hoe klein en weinig relevant het maar is! En: ieder moet sneller hulp leren vragen aan collega's, vòòr het te laat is. Alweer een reden om die collega te waarderen, alweer een duurzame werkrelatie gecreërd. ■

In het volgende nummer van Stepp: de rol van de organisatie.

Johan Penson is hoofd infrastructuur van kunstencentrum Vooruit. Daarvoor was hij technisch directeur van Rosas & Anne Teresa De Keersmaeker. Als bestuurslid actualiseerde hij Bastt naar STEPP, Proscenium naar STEPPmag. Hierbij zette hij vooral in op duurzaamheid, transversaal werken en verbreding van het perspectief. Het eerste steunpunt voor producerende, ontwerpende en technische krachten voor de brede culturele sector was geboren.

Bronnen:

- Luk Dewulf en Guido Vangronsveld, *Help! Mijn batterijen lopen leeg*, Leuven: LannooCampus, 2012, ISBN 978-9020979404.
- Marc Buelens en Herman Van den Broeck, *Beslissen*, Leuven, LannooCampus, 2012, ISBN 978-9077432495.
- Paul Koeck, *Gezond van geest in een kwartier per dag*, e-boek, http://www.mijnkwartier.be/
- Interview met Johan Penson en Chris Van Goethem over de oorzaken van burn-out in de sector van de podiumkunsten op 9 mei 2012.

'DUURZAAMHEID IN HET THEATER, DE VERBEELDING DE BAAS'

Kritische lezing van het rapport

van de Samenwerkende TheaterSpecialisten

Johan Penson

Een duurzaamheidsrapport lezen we graag. Het is een kerntaak van onze organisatie, én we willen bijleren. Fijn dat de materie ook anderen bezighoudt. Heel zelden krijg je dergelijke studies vanuit onze sector te zien. Zeer benieuwd hoe de term duurzaamheid bij onze noorderburen wordt ingevuld. Ontdekken we andere accenten ginds?

In de inleiding wordt duidelijk gesteld dat er slechts beperkte inzichten en kennis is over duurzaamheid bij de technici in de branche. Er werden een aantal steekproeven uitgevoerd om te achterhalen over welke onderwerpen meer informatie en kennis gewenst is. Gedeeltelijk gebeurde dat tijdens de lopende werking van de huizen en de gezelschappen, daarnaast via specifieke bezoeken. Medewerking aan de interviews verliep anoniem en aan de hand van een vragenlijst. Een deel van de vragen onderzocht de organisatie, de andere hun ideeën over duurzaamheid. Het onderzoek wil een inkijk geven, en heeft geen wetenschappelijke pretenties. Dat is jammer: transversaal werken is belangrijk in het domein van de duurzaamheid. Samenwerken met wetenschappers brengt degelijke kennis aan, want een deskundige derde kan dan vanop enige afstand kijken. Het doel van de studie vind ik knap: aanknopingspunten vinden voor richtlijnen, workshops en presentaties waarmee de theaterbranche zijn voordeel kan doen. Zo'n opzet kan tellen voor de duurzaamheid in onze sector.

Er werd gemikt op de podiumkunsten en de rest van sector werd buiten beschouwing gelaten - al zou ook dat segment relevant zijn. De gemiddelde infrastructuur van de ondervraagden telt drie zalen met een totale capaciteit van 1600 stoelen, een uitgebaat foyer en soms een restaurant. Er is er een multidisciplinair aanbod, met duidelijk minder film. Bovenop de eigen programmatie is er commerciële ruimte voor verhuur, congressen en andere socio-culturele activiteiten. De Samenwerkende Theaterspecialisten (SaTS) geven een definitie van duurzaamheid waar 70 % van de ondervraagden zich kan in vinden: 'Een concept waarin ecologische, economische en sociale belangen bij elkaar komen voor zowel huidige als toekomstige generaties'. Duurzame ontwikkeling zien ze als: 'de eis om een evenwicht te vinden tussen deze drie basisconcepten'. Het is bijzonder moedig van de onderzoekers om zich te wagen aan een definitie, maar er sluipt wel een beperking binnen omdat ze de definitie zeer welomschreven en ondubbelzinnig hebben willen maken. Meer abstracte definities vind ik persoonlijker meer open, en die onbepaaldheid vind ik net belangrijk binnen het kader van duurzaamheid. Wat vandaag noodzakelijk is, kan morgen opgelost zijn, en vervangen door nieuwe uitdagingen. Willen we onder deze noemer verder kunnen dan moet de definitie best niet té concreet zijn. STEPP ziet duurzaamheid in de culturele sector als zorg én voor het publiek, én voor de werknemers in hun werkcontext. Altijd weer moeten de inspanningen op lange termijn bekeken worden, en gebaseerd op een sociaal rechtvaardige en ecologische basis.

Vanuit haar definitie kijkt SaTS naar een aantal labels of

ETC Source 4 LED
ETC
choose your engine
and your favorite ETC optic
Lustr+
x7 Color
4200 Lumen
130 Watt
Daylight
5600°K
6700 Lumen
156 Watt
Tungsten
3200°K
5500 Lumen
158 Watt
FACE bvba
+32 3 8446797
Hoek 76 - unit 301
2850 Boom
info@face-be.eu
www.face.be

RENKUS-HEINZ
CFX101LA
EASE Focus
Array Prediction
safe & simplified
hardware
tuned & conic
diverter
multi angle pole
Modular point source array
FACE bvba
+32 3 8446797
Hoek 76 - unit 301
2850 BOOM
info@face-be.eu
www.face.be

DiGiCo UK Ltd
SD11
exceptional sonic quality
FOR ALL
SD11
■ 32 (inc 8 Flexi) Input Channels
■ 12 Flexi Busses
■ 4 Dynamic Equalisers
■ 0 DiGiTuBes & 4 digital FX
■ 4 Multiband Compressors
■ 12 Graphic Equalisers
■ 8x8 Matrix
■ Multi Channel Folding
Contact us for new prices !
SD11i
■ 32 Flexi Input Channels
■ 12 Flexi Busses
■ 6 Dynamic Equalisers
■ 6 DiGiTuBes & 6 Digital FX
■ 6 Multiband Compressors
■ 12 Graphic Equalisers
■ 8x8 Matrix
■ Multi Channel Folding
New software available !
WSG READY
APEX
20 years of passion
WWW.APEX-AUDIO.BE
INFO@APEX-AUDIO.BE
011 28 61 91
Apex - Schoebroekstraat 62 - 3583 Paal - Beringen

keurmerken omtrent duurzaamheid. Wat onmiddelijk opvalt is dat de labels iets vertellen over ecologische prestaties, maar dat ze niet verder raken. Dat komt volgens mij omdat labels omtrent duurzaamheid eigenlijk niet bestaan in de sector – te moeilijk meetbaar allicht. Er wordt dus gesproken over EBPD (Europese richtlijn energieprestatie gebouw), Green Key (milieubewust organiseren), ISO 14001 (Niet-verplichtend milieuzorg-systeemmm), GPR gebouw (ecologische beoordeling van gebouw en organisatie), Breeam (internationale GPR), Greencalc (volledig geïntegreerd in Breeam), Milieubarometer (Milieuscore) en ISO9001 (kwaliteitstoetsing met een gedeelte milieuzorg). Het ene label is al beter gekend en vaker gebruikt dan het andere. Spijtig dat er niet dieper wordt op ingegaan. Het zou kunnen inspireren om een concreter en bruikbaarder label te maken voor de culturele sector zelf. Binnen het platform 'Dutch Green Building Council' wordt momenteel overlegd omtrent harmonisatie van alle keurmerken. Op zich al een goede zaak om het gebruik te vereenvoudigen en te stimuleren.

Verder werd gekeken naar het waarom van de duurzaamheidsambities. Maatschappelijke verantwoording en idealisme zijn belangrijke beweegredenen. Operationele kostenbesparing en verbeteringen worden ondernomen met de hoop op imagoverbetering. CO2-reductie lijkt eerder bijkomstig. Er wordt vooral vertrokken vanuit financiële overwegingen en efficiëntie. Vreemd: die twee doelstellingen staan zowat lijnrecht tegenover duurzaamheid. Maar begrijpelijk: in mijn ervaring bij het implementeren van duurzaamheid merk ik ook dat het op lange termijn kosten besparend is. Maar hier wordt dan eerder vertrokken vanuit het lange-termijn perspectief en niet vanuit de kostenbesparing.

Informatie en kennis over duurzaamheid wordt verzameld via internet, vakbladen, externe adviseurs, gemeenten en leveranciers. Branche-organisaties en studiedagen zijn minder relevant. De Nederlandse Cultuursector is dus nog niet doordrongen van duurzaamheid. In Vlaanderen ligt dat duidelijk anders. Zowat alle steunpunten zijn ermee bezig, er worden specifieke studiedagen en symposia georganiseerd rond het thema. Er is bij ons ook voldoende druk vanuit de werkvloer en vanuit de directies. Dat komt omdat we hier makkelijk transversaal werken: bij heel wat projecten en studies is de wetenschap betrokken. De samenwerking met Groen Licht Vlaanderen is er een goed voorbeeld van: dankzij hun wetenschappelijk onderzoek staat het LED-gebruik in de culturele sector bij ons al verder.

Registratie van energieverbruik gebeurt door een gebouwbeheer-systeem en beperkt zich vooral tot elektriciteit, gas en warmte. Zo zegt het rapport. Water en afval worden nauwelijks gemonitord. 37% van de ondervraagden zoekt extra financiële middelen om duurzaamheidsprojecten te financieren bovenop de lopende werkingsmiddelen. Er zijn geen gegevens beschikbaar in Vlaanderen om eventuele verschillen te noteren.

Belangrijkheid van de thema's volgens de ondervraagden: energie 86%, gebruikskwaliteit 66%, management 63%, toekomstwaarde 61%, welzijn 59%, materialen en afval 53%, transport en mobiliteit 32%, water 17%, landgebruik en ecologie 7%. De lijst vraagt om wat extra duiding. Bij transport en mobiliteit denken we vooral aan het gebruik van openbaar vervoer door het publiek. Ze vrezen weinig tot geen invloed erop te hebben. Jammer, want de locatie van de toonplek bepaalt het soort mobiliteit van alle gebruikers - ook van personeel en artiesten. Hier is voor het management een cruciale rol weggelegd. Gezondheid en welzijn wordt vooral bekeken vanuit preventie en veiligheid. Terecht, maar ook hier zit meer in: het goede verloop van de loopbaan van alle betrokkenen is er een goed voorbeeld van, de relatie die een artiest met een toonplek en zijn publiek aangaat,… het zijn allemaal zaken die wij hier stilaan opnemen in het duurzaam discours.
Onder management wordt gedacht aan energie-management, -registratie en -analyse. Beheer van het menselijk potentieel komt er niet aan te pas.

De Nederlandse Cultuursector is dus nog niet doordrongen van duurzaamheid. In Vlaanderen ligt dat duidelijk anders

Twintig jaar nadat de schrijver van het rapport opnieuw onderzoek deed, werden al veel stappen ondernomen. Het is zeer te waarderen dat er na twintig jaar opnieuw gemeten werd. Er kwamen nieuwe systemen en tal van verbeteringen. Uit de studie is echter niet duidelijk wat dat exact vertegenwoordigt. Verder is er geen enkele vermelding over het gebruik van monumenten: patrimonium exploiteren als culturele infrastructuur, betekent een zinvolle bestendiging van de publieke ruimte met een culturele invulling. Meteen ook een duurzame bestemming. De studie zelf, tenslotte, werd STEPP toegestuurd, maar was nergens te vinden op het internet. Resultaten worden dus kennelijk (nog) niet gebruikt of ingezet. Was dat dan niet de opzet?

■

DANSEN EN BOUWEN TEGEN DE ZWAARTE-KRACHT IN

Mia Vaerman

Interview met architect Marcel Rijdams en zakelijk leider Kristien De Coster over de nieuwe thuisbasis van Ultima Vez

Een groezelig blauwgrijze poort in de Zwarte Vijverstraat in Molenbeek. Geen huisnummer. Wel een gloednieuwe bel-met-camera bij het naambord. Als een post-it op een verfomfaaid blad. Daarachter een helderwit gebouw met zonovergoten toegang. Architect Marcel Rijdams verbouwde het pand binnenin compleet. Dat betekende eerst en vooral alles leeghalen, want het oude werkhuis stond eerst vol met machines en duizenden doosjes nepjuwelen. Ook de oprit naar de loskade en kantoren was overdekt en dichtgeslibd. Rust overvalt je nu als je naar binnen loopt. En die rust laat je bij de rondleiding niet meer los. Dat voelt goed.

***Marcel Rijdams** is een architect-stedenbouwkundige met een missie:*
'Architecten werken voor de happy few, want armen kunnen het zich niet veroorloven om te bouwen. Maar ik vind het een morele verplichting om mij in de maatschappij te engageren.'

Een stelling waar de ploeg van Ultima Vez graag achterstaat. Rijdams is in Brussel vooral bezig met het verbouwen van bestaande panden. Metamorfose Project Team heet zijn bedrijf. Tussendoor is hij voorzitter van de Zinnekeparade (een tweejaarlijks sociaal artistiek project dat kunstenaars en Brusselaars samenbrengt) en raadslid van het OCMW van Brussel. Een tijdlang was hij ook gemeenteraadslid van Ecolo én van Groen! tegelijk. En hij redde mee de platanen op de Havenlaan bij Tour & Taxis.

Bij zo'n profiel hoort duurzaam en ecologisch bouwen?
MR: Zeker. Duurzaamheid en stedelijkheid is mijn bekommernis. In de keuze van materialen probeerden we zo dicht mogelijk bij de NIBE-classificatie te blijven. NIBE is het Nederlands Instituut voor Bouwbiologie en Ecologie, met klassen die van één tot zeven gaan. Van één tot drie noemen ze 'goede keuze', vier tot vijf 'eventueel nog aanvaardbaar', zes en zeven zijn 'niet aanvaardbaar'. Er werd gebruik gemaakt van isolatiematerialen uit hernieuwbare bron. In de kantoren hebben we zestien cm houtwol in de muren. In het dak zit twaalf cm PIR, een soort schuim. Op zich klinkt dit niet echt zeer ecologisch, maar NIBE klasseert dat toch onder twee-b, wat niet slecht is. Zelf PIR en PUR zijn derivaten van olie, dus van uitputbare bronnen. Houtwol is daarom beter want hernieuwbaar. In een aantal lokalen legden we parket van bamboe, omdat dat ook een hernieuwbare bron is. Bamboe groeit als kool, en is dus zeer duurzaam.

De studio's zijn niet extra geïsoleerd omdat de warmteproductie hoofdzakelijk via de ventilatie werkt en de studio's niet permanent in gebruik zijn. Als er iemand in de studio werkt wordt die aangezet, anders niet. Bovendien liggen de studio's grotendeels ingesloten tussen andere gebouwen en zijn er dus geen buitenmuren. Dus al wat permanent gebruikt wordt, werd goed geïsoleerd, al wat niet-permanent gebruikt wordt - de grote ruimtes - isoleerden we niet extra.

Speelde de kostprijs spelbreker bij die keuzes?
MR: Op duurzaamheid kan je niet besparen, goeie isolatie betaalt zichzelf op korte termijn terug.

Jullie zeiden dat het er met meer geld helemaal anders uit zou gezien hebben...
MR: We hadden een raming van 950.000 euro zonder btw, en we wisten dat we het daar niet 100 % mee konden doen. Maar we spraken van bij het begin af om de tering naar de nering te zetten en samen, opdrachtgever en architect, het budget te beheren. We vertrekken van het 'goede huisvader' principe: we weten dat er nog zaken zullen bijkomen, proberen kosten te verminderen of uit te stellen. Dit budget is tijdelijk, en we hopen dat binnen twee-drie jaar de financiële situatie van Ultima Vez beter wordt.
KDC: Ultima Vez is bouwheer, dat betekent dat we elke euro die

we meer uitgeven dan voorzien moeten halen bij het eigen, artistieke budget. Dat willen we zoveel mogelijk beperken. We hebben een bepaalde som voorzien voor de verbouwing enerzijds. Anderzijds is er geld voor de technische voorzieningen die niet noodzakelijk tot de verbouwing behoren, maar wel bepalend zijn voor het gebruik van het gebouw. Het is afwegen. Als we een fantastisch gebouw hebben, maar Wim (Vandekeybus) heeft geen dansvloer, dan zijn we nergens.
MR: Als we over het gebouw spreken, hebben we het over een elementair bruikbaar pand, met verwarming en verlichting en verluchting. Het theatertechnische was niet inbegrepen.

Wie neemt dat dan op zich?
Dat doen we in grote mate zelf. We legden bijvoorbeeld zelf de dansvloer in de grote studio: onze technische directeur en iemand die we daar speciaal voor aangewerfden, en nog een andere technieker. En we hebben gewerkt met Art2Work, de organisatie van Wim Embrechts, om de kosten verder te drukken.
MR: Met wat verbeelding, zoekwerk en enthousiasme kan je veel. Als je dat door gespecialiseerde bedrijven laat leggen, kost dat drie keer zo veel.
KDC: Het resultaat is perfect. De dansers zijn heel tevreden. Een soort van vloer in lagen is het eigenlijk, om een soort vering te hebben. Het danstapijt hebben we natuurlijk gekocht.
MR: Een voorbeeld van uitstel is het terras. Een terras van 3 maal 7 meter was aanlokkelijk, maar dat was nog 18.000 euro extra. Er was ook een groene wand voorzien: een traliewerk waar planten op zouden groeien, om meer groen in het bouwblok te krijgen. Dat zullen we voorlopig in een meer bescheiden versie realiseren.
KDC: Dat 'groen' speelde een rol bij de vergunning tot verbouwing. Molenbeek is zeer dicht bebouwd, en de stedenbouwkundige diensten zijn zeer gevoelig voor meer groen en open ruimte. Ze wilden dat we de vloer openbraken, maar dat is onmogelijk want het is ook de laad- en loskaai voor decor en techniek! Daardoor raakten we met onze bouwvergunning moeilijk vooruit. Je mag niet beginnen bouwen voor alles in orde is... Elke maand vertraging was een maand extra huur in de vorige kantoren. Marcel loste dat zeer goed op door de in bouwaanvraag te expliciteren wat onze plannen waren op vlak van aanplanting in de open ruimte die naar onze studio's en kantoren leidt.
MR: We gaan een boom op wieltjes zetten! Molenbeek wil meer groen in de bouwblokken. Ik vind het een goeie regel, maar de buurt is zo dichtgeslibd, dat ze dat globaal moeten bekijken. Een huis of blok opkopen, en daar een park van maken.

Wanneer zijn jullie begonnen met de werken?
KDC: februari 2011.
En wanneer zal het helemaal afgewerkt zijn?
MR: Ik heb een lijst van nog kleine dingetjes, en normaal zou het nu moeten afgewerkt worden. Ook het schilderen doen ze zelf wel. Verder is alles in orde.

Verbouwingen in de nieuwe dansplek van Ultima Vez

Het klikt tussen de architect en de bouwheren van Ultima Vez. Teamwork is het geworden, met een constant over en weer discussiëren, verwoed oplossingen zoeken en vooral: prijzen drukken. We stappen de grote dansstudio binnen. Die is 16 op 16 op 11 meter hoog. Een oase van rust en ruimte. Letterlijk blikverruimend.

MR: De grote kwaliteit van dit gebouw was dat het dak een overspanning had van 27m, terwijl het plateau minimum 16x16m moest zijn. Gebouwen met één dak op zijn een uitzondering in Brussel. De structuur hebben we kunnen houden. Er is ooit een brand geweest. 'LeRoi du Caoutchouc' was hier gevestigd, en in de kelder was een kaasproductie. Oorspronkelijk waren er twee traveeën, twee platforms dus. En ik denk dat na de brand, ze besloten om er één deel van te maken, waarom weten we niet. Daarna heeft het allicht niet meer gediend. De vorige eigenaar kocht het pand om nepjuwelen te produceren.
KDC: Eén voorbeeld van de fantastische samenwerking van een architect die zijn beroep kent, en wij die geen ervaring hadden: toen we hier binnenkwamen stond die scheidingsmuur er nog, en wij wilden die *verplaatsen*. Maar we wilden ook een tweede studio, en Marcel had toen het idee om die tweede studio 'in de ruimte' te hangen. Zo hebben we het verlies aan oppervlakte geminimaliseerd.
MR: Het is een kwestie van ruimtelijk inzicht.

Architecten werken voor de happy few, want armen kunnen het zich niet veroorloven om te bouwen. Maar ik vind het een morele verplichting om mij in de maatschappij te engageren.

Jullie hebben nog geen winter meegemaakt, zal de warmte niet naar boven trekken in zo'n grote ruimte?
MR: Nee nee, de warmte gaat naar beneden: het ventilatiesysteem hier blaast warme en deels gerecupereerde lucht. De gerecupereerde lucht gaat over een warmtewisselaar om geen warmte te verliezen. Die ventielatie-systemen zijn zo geconcipieerd dat ze ook geen tocht maken - dansers zijn daar gevoelig voor.

Hoe kwam Ultima Vez bij Marcel Rijdams terecht?
KDC: Toen we op zoek gingen naar een geschikte ruimte, deden we beroep op Wim Embrechts (coördinator van Art2Work en Festival Kanal). Die vond een drietal ruimtes; deze voldeed aan cruciale criteria. We hadden drie maand om een dossier op te maken en het Vlaams parlement - Bert Anciaux was toen minister van cultuur - te overtuigen een eerste subsidie te verlenen voor de aankoop van het gebouw. Krappe timing. Wim Embrechts kende een architect die volgens hem geknipt was voor de taak...
MR: Ik vind het de rol van de architect om zich ondergeschikt te stellen aan de bouwheer. En er is natuurlijk een uitwisseling, je leert van elkaar, er worden allerlei fantasieën ontwikkeld. Je moet een ploeg vormen. Heb je als architect de pretentie om te zeggen 'ik weet het hier', dan maak je iets dat zelfs in de boekjes kan komen, maar dat interesseert me niet. Je moet proberen samen iets te maken. De projecten waar ik de beste herinneringen aan heb, zijn die waarbij je met een ploeg van mensen aan de kant van de bouwheer even enthousiast kan werken als aan de andere kant. En zijn soms wel momenten waarop er wordt gevraagd of iets kan, en dat je denkt:'gij zijt zot'...

Was het moeilijk om de eisen van de bouwheer te realiseren met het gegeven budget?
MR: We zijn overeengekomen dat we samen aan budgetbeheer doen, en dat we bij iedere stap afwegen of het nodig is, of er andere oplossingen zijn. Oorspronkelijk hadden we andere oplossingen voor het licht ook. Wim wou absoluut daglicht, maar het moest ook afgesloten kunnen worden.
KDC Dat kan dus. Als je aan deze knop draait, gaan de luikjes dicht. Het is een van de theatertechnieken waar we meteen voor gezorgd hebben. De gedachtegang was: 'hij heeft het nodig op termijn, en hij heeft het nu al nodig, dus dat doen we nu'.
MR: Voor de creatie van het vorig project was er een grid dat ze normaal meenemen op tournée, en daaraan hing nu het licht. Op het plan voorzagen we een technische passerelle, maar we wisten toen al dat dat te duur zou worden.
KDC: Er werd ons door anderen met gelijkaardige ervaring gezegd: bepaal nog niet alles, leef je gebouw, dan zal je beter weten wat je wil en hoe je het wil. En de architect is ons daarin gevolgd.
MR: Voor het licht kwam Francis Gahide - technicus bij Ultima Vez – toen af met het idee van een mobiele stelling. Maar dat geeft problemen, daar heb je kolommen voor nodig.
KDC: Omdat Wim hier al twee maanden werkte voor we verhuisden, kende het ontwerp van het decor een ontwikkeling met het grid, dat ook op en neer kon.We hebben toen gezien dat het ook zo kan.
MR: Dat losse grid is de derde optie. Het werkt met elektrische katrollen, een redelijk gemakkelijke manier van werken. Het kan wel minder gewicht dragen, de spanten zijn uiteraard niet voorzien om nog tien ton aan te hangen.

Opek en Matterhorn hadden bij hun verbouwingen de verzuchting om de voorstellingen helemaal af te kunnen monteren in de studio's. Hoe zien jullie dat?
KDC: Dat zouden wij ook wel willen, en voor sommige voorstellingen raken we hier heel ver. Maar het is nooit de bedoeling geweest een theater te bouwen. Als we erin slagen veel middelen te vergaren, dan kunnen we hier een mooie afmonteerplek van maken. Voorlopig is het nog niet zover .

Voorzien jullie meer geld in de komende jaren?
KDC: Naast de lening van 1.000.000 bij Triodos die we over twintig jaar afbetalen investeren we 300.000€ eigen middelen, 150.000€ meer dan voorzien. We hebben drie subsidies gekregen: één voor de aankoop, twee voor de renovatie. Het oorspronkelijke budget was twee miljoen: voor aankoop, werk, renovatie en andere kosten. Hoe de

Foto Bart Dewaele ↑

meerkost verwerken binnen onze budgetten is een dagelijkse bekommernis. Het kan niet de bedoeling zijn dat we het artistieke werk van Wim voor jaren onder druk zetten.

Budget onder controle houden is ook een duurzaam uitgangspunt. Doe je dat altijd als architect?
MR: Voor mij maakt dat deel uit van de opdracht. Als een klant zegt 'Ik heb dat budget', moet je wel vooraf verwittigen als het te weinig is. Maar eens je eraan begint, moet je samen het budget beheren. Ik denk dat de meesten architectenbureaus dat niet doen, en ik begrijp dat niet. Als je kijkt naar Bronkx bijvoorbeeld. Ik vind Bronkx een geslaagd gebouw, maar ik beklaag Martine de Maeseneer...

Er is ook een geluidsstudio voorzien?
KFC: Dat is gewoon een aparte ruimte in de kelder. We wilden eerst een soort valluik om de decorstukken makkelijk op te bergen, maar dat was niet te doen: de vloer van de studio is te dik. Een geluidsstudio kon wel. Door de dikke muren is er geen geluidsisolatie nodig. Wij richten hem niet zelf in, maar verhuren hem aan Charo Calvo voor een symbolisch bedrag. We werkten al veel met haar samen voor de soundscape van een film of voorstelling. De *frigolit* zit nog van vroeger op de muren, wij zetten een extra wand, zij doet de rest. Ze installeert er haar materiaal en in ruil mogen wij de studio ook gebruiken. Nu hangen er nog plannen van de verbouwing, en een stoere naaktkalender! - de bouwvakkers hadden er hun werflokaal...

Voor drie andere huurders is er telkens een apart bureau voorzien. Ze hebben een eigen ruimte, met verschillende afmetingen en een eigen sfeer. Peeping Tom zette alvast een salonnetje neer, Hans Vandenbroeck drie grote blinkende planten. Zus Lut Vandekeybus legde een groene toile cirée *op haar werktafel. De nieuwwitte muren laten die accenten meteen uitkomen.*

KDC: de dansstudio's zijn niet voor de andere huurders voorzien, zij repeteren elders. Misschien later wel – en de studio's kunnen gehuurd worden. We hebben wel een partnership met Workspace Brussels, een werkplaats in Brussel die een twaalftal weken per jaar onze ruimte kan innemen. Op die manier engageren we ons naar het Brusselse jonge dansveld. Dat moeten we nog verder uitzoeken, er valt nog veel uit te zoeken...

Wat ziet u als uw specifieke inbreng in dit project? Waar bent u trots op?
MR: Ik ben trots dat ik voor Ultima Vez heb kunnen werken. Op deze schaal is dit de eerste keer voor een gezelschap. Ik ben wel echt fan van Ultima Vez: de manier waarop zij zaken maken, dat explosieve, dat veelschalige in het werk van Wim Vandekeybus. En af en toe heb ik zin om mee te doen. Dat heb ik nu kunnen waarmaken, maar dan op een

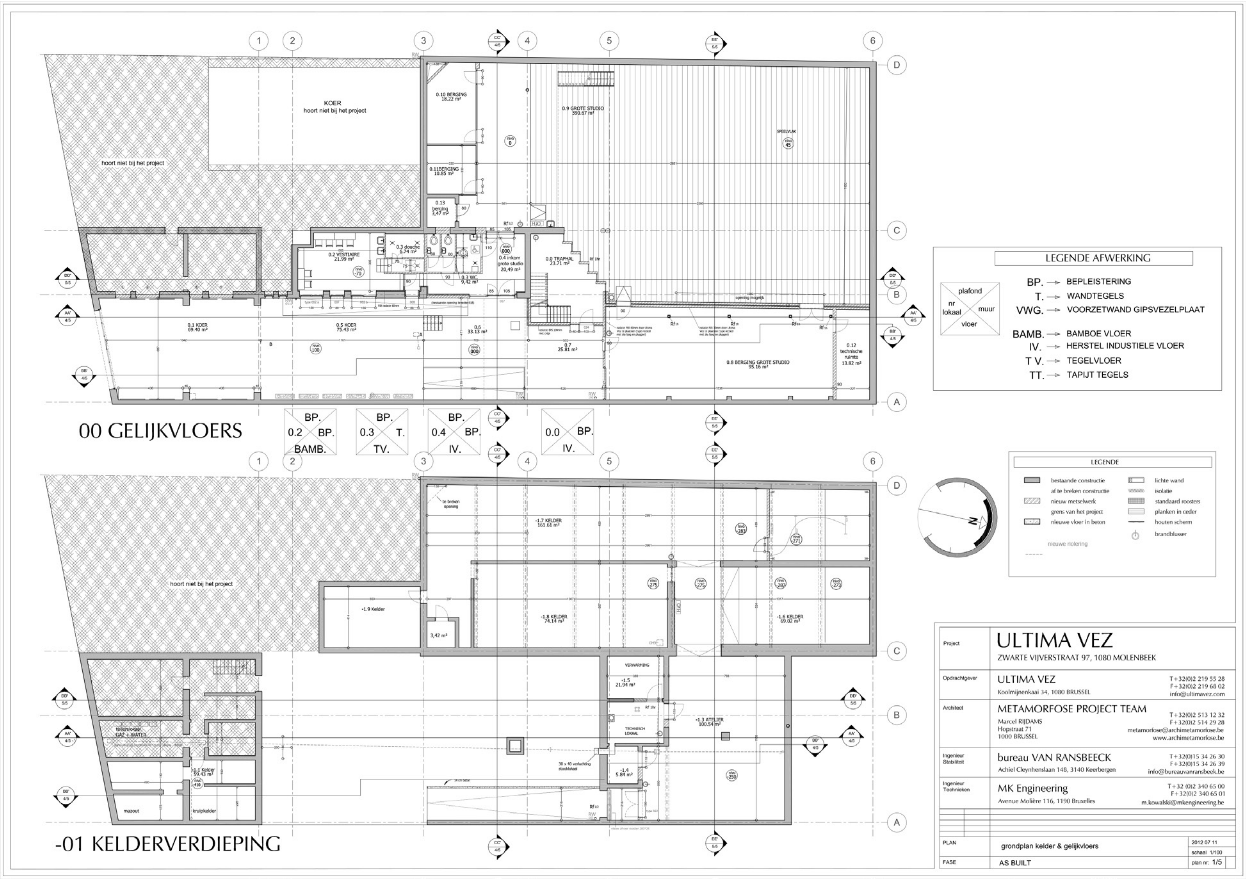
00 GELIJKVLOERS
-01 KELDERVERDIEPING
KOER
hoort niet bij het project
hoort niet bij het project
hoort niet bij het project
0.9 GROTE STUDIO
0.8 BERGING GROTE STUDIO
0.1 KOER
0.5 KOER
0.2 VESTIAIRE
0.3 douche
0.3 WC
0.4 inkom grote studio
0.0 TRAPHAL
LEGENDE AFWERKING
plafond
nr lokaal
muur
vloer
BP. — BEPLEISTERING
T. — WANDTEGELS
VWG. — VOORZETWAND GIPSVEZELPLAAT
BAMB. — BAMBOE VLOER
IV. — HERSTEL INDUSTIELE VLOER
T V. — TEGELVLOER
TT. — TAPIJT TEGELS
LEGENDE
-1.7 KELDER
-1.8 KELDER
-1.6 KELDER
-1.3 ATELIER
-1.9 Kelder
-1.1 Kelder
Project
ULTIMA VEZ
ZWARTE VIJVERSTRAAT 97, 1080 MOLENBEEK
Opdrachtgever
ULTIMA VEZ
Koolmijnenkaai 34, 1080 BRUSSEL
T+32(0)2 219 55 28
F+32(0)2 219 68 02
info@ultimavez.com
Architect
METAMORFOSE PROJECT TEAM
Marcel RIJDAMS
Hopstraat 71
1000 BRUSSEL
T+32(0)2 513 12 32
F+32(0)2 514 29 28
metamorfose@archimetamorfose.be
www.archimetamorfose.be
Ingenieur Stabiliteit
bureau VAN RANSBEECK
Achiel Cleynhenslaan 148, 3140 Keerbergen
T+32(0)15 34 26 30
F+32(0)15 34 26 39
info@bureauvanransbeeck.be
Ingenieur Technieken
MK Engineering
Avenue Molière 116, 1190 Bruxelles
T+32 (0)2 340 65 00
F+32(0)2 340 65 01
m.kowalski@mkengineering.be
PLAN
grondplan kelder & gelijkvloers
2012 07 11
schaal 1/100
FASE
AS BUILT
plan nr: 1/5

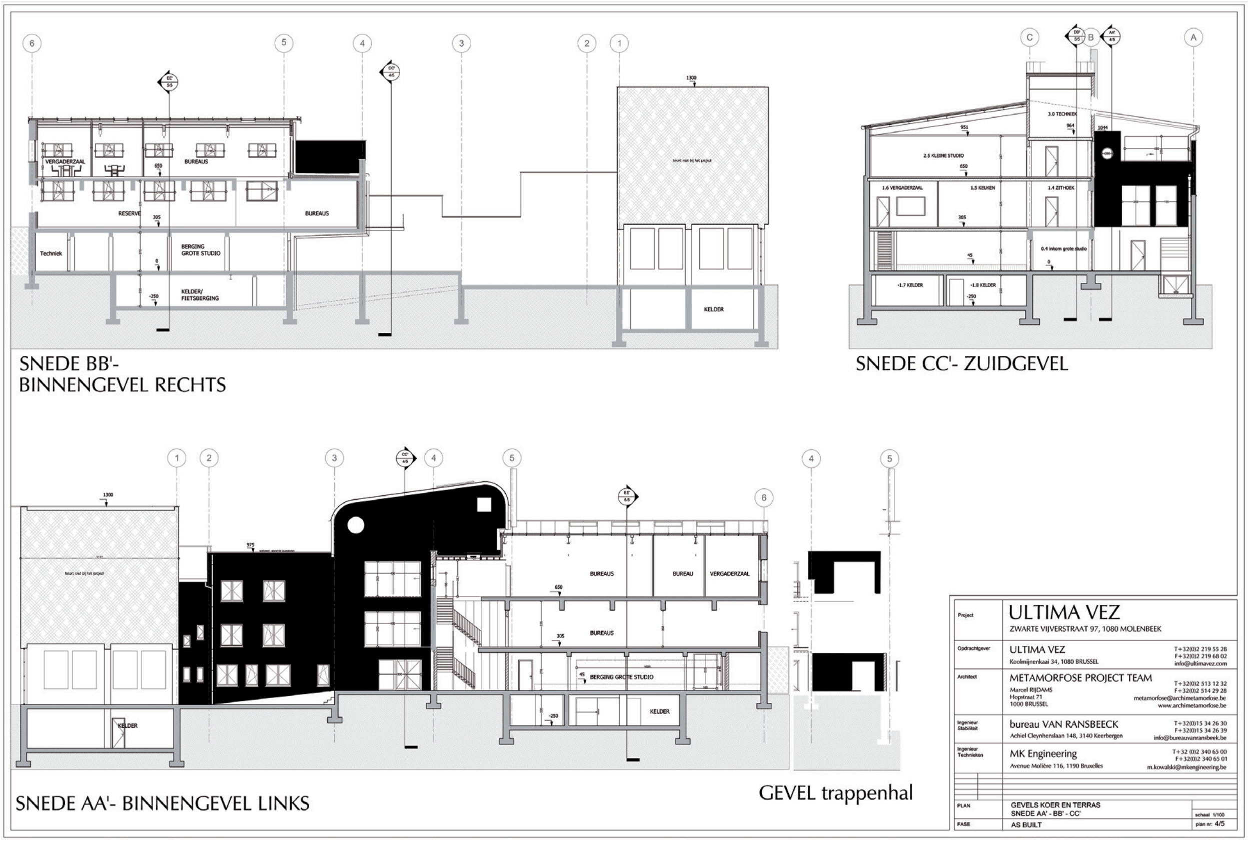
SNEDE BB'- BINNENGEVEL RECHTS
SNEDE CC'- ZUIDGEVEL
SNEDE AA'- BINNENGEVEL LINKS
GEVEL trappenhal
VERGADERZAAL
BUREAUS
RESERVE
Techniek
BERGING GROTE STUDIO
KELDER/ FIETSBERGING
KELDER
BUREAU
BERGING GROTE STUDIO
Project
ULTIMA VEZ
ZWARTE VIJVERSTRAAT 97, 1080 MOLENBEEK
Opdrachtgever
ULTIMA VEZ
Koolmijnenkaai 34, 1080 BRUSSEL
T+32(0)2 219 55 28
F+32(0)2 219 68 02
info@ultimavez.com
Architect
METAMORFOSE PROJECT TEAM
Marcel RIJDAMS
Hopstraat 71
1000 BRUSSEL
T+32(0)2 513 12 32
F+32(0)2 514 29 28
metamorfose@archimetamorfose.be
www.archimetamorfose.be
Ingenieur Stabiliteit
bureau VAN RANSBEECK
Achiel Cleynhenslaan 148, 3140 Keerbergen
T+32(0)15 34 26 30
F+32(0)15 34 26 39
info@bureauvanransbeeck.be
Ingenieur Technieken
MK Engineering
Avenue Molière 116, 1190 Bruxelles
T+32 (0)2 340 65 00
F+32(0)2 340 65 01
m.kowalski@mkengineering.be
PLAN
GEVELS KOER EN TERRAS
SNEDE AA' - BB' - CC'
schaal 1/100
FASE
AS BUILT
plan nr: 4/5

statische manier. Iemand zei ooit dat de relatie tussen dans en architectuur is dat ze allebei willen ontsnappen aan de zwaartekracht. Dansers doen dat zeker, bij de architect gaat het er eerder om de zwaartekracht 'uit te dagen'.

Iemand zei ooit dat de relatie tussen dans en architectuur is dat ze allebei willen ontsnappen aan de zwaartekracht.

U bent bekommerd om Brussel, de urbanistische impact. U werkt met mensen van Art2Work, ook dat heeft iets duurzaams...
MR: Er zijn op dat niveau nog wel meer dwarsverbanden, en ineenhakende netwerken. Platform Kanal, bijvoorbeeld, een partnership met Kaaitheater, onder andere.
KDC: En met La Raffinerie, Workspace Brussels,... En wij zijn partner van Festival Kanal. We openden het festival op 13 september 2012, samen met Mauro Pawlowski (dEUS) en zijn band the Pawlowski's. Om onze 25ste verjaardag te vieren, en onze intrede in Molenbeek!

Tot slot nog even informeren naar de Led-verlichting...
MR: Bij het ontwerpen waren we nog wat vroeg voor de LED technologie die nu volop opgang maakt. Ik gebruikte ze nu recent wel in het Restaurant de la Bourse - dertig lampjes van drie watt, negentig watt in totaal, en het is nog te klaar volgens sommige bezoekers! Hier werken we met energie-zuinige armaturen, en met TL-technologie.

En spots?
MR: LED is volop in ontwikkeling en gaat enorm snel.
KDC: Er zijn veel workshops over, maar onze techniekers zijn zo vaak op tournée. Het is inderdaad belangrijk, we werken eraan!
MR: En er zijn wel hoogtechnologische zonnepanelen op het dak, voor het warme water van de douches!

Alles komt goed.

■

Mia Vaerman is eindredactrice van STEPP en freelance recensente.

Alle foto's Marcel Rijdams

BAD SOUND?
Voor u een audiovisueel bedrijf onder de arm neemt, denkt u beter twee keer na. Terecht. Want u mag pas écht tevreden zijn met een partner die technologie koppelt aan een perfecte service, volgens het afgesproken budget en levertermijn. Net daarom kiest u voor Auvicom.
Auvicom
www.auvicom.be • info@auvicom.be • 02 380 10 44

HIER VLOEKT MEN WEL

Relaas over een intrigerend locatieproject.

Rose Werckx

Er heerst een tentoonstellingskoorts in ons land. Locatieprojecten groeien als paddenstoelen in vochtige grond. Wakker geschud door positieve reacties trekken Mia en ik richting Sint Baafskathedraal in Gent voor de tentoonstelling 'Sint Jan'. Aan de inkom staat noch hangt enige aanwijzing naar het door Jan Hoet en Hans Martens opgezette project. Enigszins verwonderd en nieuwsgierig dringen we via het tochtportaal naar binnen. Daar wacht ons een bijbels tempeltafereel: enkele personen keuvelen aan een tafel. Ze behoren tot een of andere vereniging wiens naamkaartje verborgen zit achter infomateriaal. Sereen glimlachend - hoort bij de sfeer - duiden ze de A4-tjes aan met het grondplan dat verwijst naar vierenzestig opgestelde werken.

Aan de inkom van de Villakapel drummen toeristen om een ticket voor *Het Lam Gods*. Iets verder wordt beroep gedaan op onze gulheid voor een of ander liefdadigheidswerk. Bij zo'n drukte neem ik meestal de benen, maar het monumentale bouwwerk eist zijn aandacht op. Het lijkt of de gotiek de barok op bezoek krijgt, en ze het wonderwel met elkaar vinden. Aan een pijler hangt een cirkelvormige neonverlichting waarin de woorden LIVE, DEAD, LOVE, HATE, PLEASURE en PAIN elkaar opvolgen op het ritme van een metronoom. De levenscyclus, uitgewerkt door Bruce Nauman, is voer voor filosofen. We lopen richting linkse zijbeuk. Bij een eerste aanblik lijkt alles tot het gewone, drukke kerkmeubilair te behoren. Speurneus-capaciteiten zijn hier noodzakelijk! Een soort oerbeest in een plas rode vloeistof valt op. Het heeft een ronkende titel: *La cadute delle Meteoriti nelle ore vitali anticipano bassiri la visione*. Ondertekend Bizham Bassiri. In de kapel van Sint Landoaldus ligt heel discreet een tapijt in marmer met daarop witte handen en voeten in reliëf. Wat zou Landoaldus daarvan denken?

Minder discreet is de Escheriaanse constructie van houten trappen - een ontwerp van Hans Van Severen. Het moet refereren naar de preekstoel. Onder de kruisafneming van Theodoor Rombouts staan doorzichtige tanks met water uit de Trevi woestijn. Het werk van Mandla Reuter staat bol van referenties, de organisatoren plaatsten het in de buurt van het bestaande wijwatervat. Maar omdat de zij-ingang dicht is, valt die specifieke link in het water. Zo een installatie heeft ademruimte nodig.

Aan de inkom van de crypte maant een dame ons aan een ticket te kopen: sinds de diefstal van *Salomé's schedel* van Jan van Oost is dat verplicht. Naast haar slaapt een kind in een buggy. Ook 'expomateriaal'? Nee: ouders vertrouwden haar hun kind toe terwijl ze afdalen naar de lager gelegen crypte. We volgen hen. Beneden wacht een onaangename verrassing: een immens grote kruisweg die niet bij de geselecteerde werken hoort, palmt op autoritaire wijze de ruimte in. Hij belet het zicht op de lange tafel waarop Luciano Fabro glazen borden plaatste, als in een monnikenklooster. Ook dit werk snakt naar leegstaande oppervlakte. Onder de vouten hangt werk van Fernando Sanchez Castillo: een speer waarvan het lemmet vervangen werd door een kruisbeeld. Tegen de ruwe wanden steekt het extra scherp af. De kracht dat het kunstwerk uitstraalt vervangt dikke boeken over de Spaanse overheersing. Vlakbij een fascinerend portret in pasteltinten, geschilderd door Jan Van Imschoot. Het stelt Jan voor als communicant. Ernst en devotie, maar evengoed cynisme en ironie. Het raakt me bij de eerste blik.

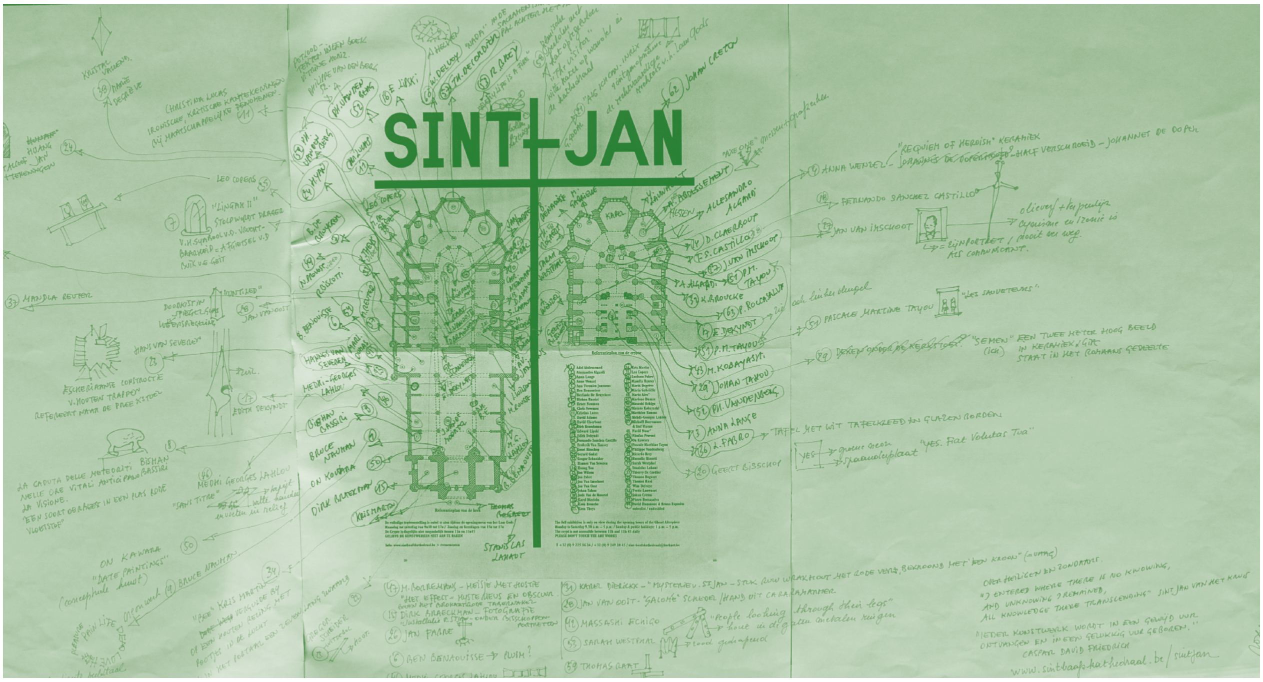

Sint-Jan, overzicht door Rose Werckx ↑

Naast de bidkapel lijken grote messen te willen binnendringen in oude graftombes, maar de steuntjes die de messen overeind houden verzwakken de ingreep. Verderop staan in vitrines de habituele monstranzen en andere voorwerpen, gebruikt voor het toedienen van het H. Oliesel. Een klein zilveren 'chrismatorium' moet Van Dale me toelichten: het is een doosje waarin zalfolie wordt bewaard. Terug boven, aan de inkom van de crypte staat nog steeds de buggy met het slapend kind. De dame kijkt onrustig rond, op zoek naar de ouders. De kathedraal als opvangtehuis voor ongewenste kinderen?

In de kooromgang waar de portretten hangen van de Gentse bisschoppen en hulpbisschoppen, bracht Dirk Braeckman onderaan in dezelfde kaders zwartgrijze foto's aan. Alsof hij de in ongenade gevallen bisschoppen wegveegt. Stoer zoeken we in de serie naar de man die ons bevalt, maar geen enkele kop krijgt onze 'genade'. Iets verderop staan twee zwart geschilderde alkoven. Kunstenaar Huang Yan legde er een been in, waarop hij in inkt een minuscuul landschap aanbracht. De eenvoud van de presentatie doet verstommen. De aandacht van mijn metgezel gaat uit naar een Spaanse videofilm, waarin auteur Christina Lucas probeert te achterhalen waarom we zo weinig hedendaagse christelijke kunst vinden in onze kerkgebouwen.
Die vraagstelling is niet nieuw. In de katalogus van Ars Sacra 58 schreef M.A. Couturier: 'Les causes principales de la décadence de l'art sacré ne sont pas d'ordre artistique; elles sont d'ordre religieux. Cette décadence est liée à l'abaissement de l'esprit chrétien dans le monde occidental. En effet, l'art est toujours lié à un certain état de civilisation et il n'y a pas d'art chrétien possible quand il n'y a pas de civilisation chrétienne.' De uitspraak doet bij mij alvast een rood licht branden. Le Corbusier ontwierp als atheist onder andere Ronchamp en La Tourette. Hij schreef hierover : 'Mon métier est de loger les hommes. Vous aussi, je vais vous loger, en essayant de vous donner ce dont les hommes d'aujourd'hui ont le plus besoin: le silence et la paix. Vous, dans ce silence, vous placez Dieu.'

Ruimte scheppen voor een invulling waarover je twijfels hebt, lijkt mij moeilijk. Toch is Le Corbusier er met bravoure in geslaagd, en nog vele anderen met hem, zoals Henri Matisse en Henry Moore. Hier, in de Sint Baafskathedraal is er niet alleen sprake van twijfel, maar soms ook onverholen minachting. Vloeken in de kerk is dat. Wat zou Leo Copers denken over deze materie? Hij is een mens die uitspraken schuwt en liever alledaagse voorwerpen op een verrassende manier samenvoegt om er een nieuwe betekenis aan te geven. In 'Sint Jan' plaatst hij twee zwart-wit portretten naast elkaar op een altaar. Een man en een vrouw, wiens oog afgedekt is, staren wezenloos voor zich uit. Op de offertafel liggen twee handen in elkaar verstrengeld, zoals je vaak op het kerkhof ziet. Verwijst het totaalbeeld naar een breuk of naar de dood? Prangend.

Plots wordt het voetstappengeschuifel en de stille gesprekken rondom ons doorbroken: een vrouw verkondigt luidt aan haar mannengezelschap dat de metalen helixen die op de grond liggen vervaardigd zijn 'door die man van de *Cloaca*'.

De gezichten van haar toehoorders spreken boekdelen: voor hen is het ongekend gebied. Meewarig kijkt ze hen aan. Puur theater. In het koor op het hoogaltaar staat een video waarop een jong meisje met haar middel deels opgesloten zit in een tafel. Traag neemt ze een hostie in haar mond, kauwt erop, en herhaalt de beweging. Het werk van Michael Borremans en Stef Viane staat op een prachtige locatie. Zowel de omgeving als het videobeeld stralen mysterie en ongenaakbaarheid uit. Vanaf zijn praalgraf kijkt Monseigneur Maes lui liggend naar het werk van Jan Fabre. Zijn kruis met de 'scarabée sacré' lijkt tot het kerkmeubilair te behoren.

In de zijkapellen overvalt mij een soort moeheid. Het geheel is zo overdonderend dat ik zin heb om me naast een in het wit geklede heer te zetten die zijn ogen strak dicht houdt. Contemplatie in dit tempelgedruis. Chapeau. Nog even loop ik langs het shopwinkelje achterin de kathedraal. Geen toerist te bespeuren. De verkoper kijkt naar een voetbalmatch terwijl hij naar muziek luistert via zijn koptelefoon. Glazen sneeuwbollen met putti's in, wachten tijdloos op een koper.

Buiten beseffen we dat we het werk van Thierry De Cordier niet zagen en looppas gaan we terug op zoek. In de sacramentskapel boven het hoofdaltaar hangt een bijna pikzwart doek. Maar als je goed kijkt, zie je vaag een kruisvorm en daarboven, waar meestal INRI staat, schilderde De Cordier 'NADA'. Niets. INRI, staat voor "Iesus Nazarenus, rex Ludaeorum", Jezus van Nazareth, Koning der Joden. Dat woord vervangen door NADA is een ingreep die geen mededogen kent met het instituut dat deze kathedraal bouwde. De kunstenaar omschrijft zijn werk als 'geschilderde metafysica' en 'de zoektocht naar het Niets van het kruis'. Opmerkelijk is de kritische ondertoon, 'grensverleggend' zou mijn ex-prof zeggen.

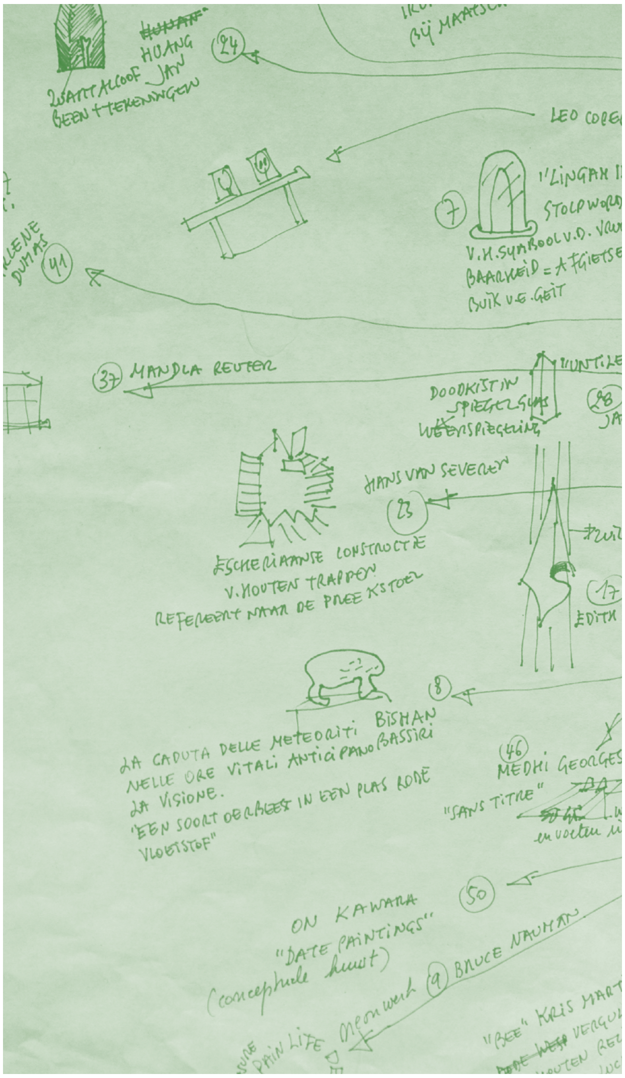

Sint-Jan, details door Rose Werckx ↑

Nu ligt het grondplan op mijn tekentafel. Zoals een puzzel tracht ik al de werken en hun omgeving te visualiseren. Het is duidelijk dat de curatoren voor een krankzinnige opgave stonden: wie krijgt welke plek? Of mochten de kunstenaars zelf op zoektocht? Misschien vochten er twee voor één been? Qua scenografie heeft een dergelijk bouwwerk zijn aantrekkingspolen. Door hun centrale ligging eisen hoogaltaren en tabernakels stelselmatig de aandacht op. Het geheel straalt eerbied uit, en machinaal slaat dat over op het kunstwerk. De Cordier schoot in de roos, door zijn werk in een bestaand kader te hangen boven het hoofdaltaar. Anderen plaatsten objecten op het altaar, zodat het lijkt alsof ze deel uitmaken van de liturgie. Nog andere kunstwerken verschansen zich minder opvallend in bestaande alkoven en vitrines, of op schemerige plaatsen. Daardoor ontstaat op een intimistische manier een confrontatie tussen oud en nieuw.

Negatief aan het opzet is het te grote aanbod. Vooral in de crypte vechten de werken om aandacht. De drukke opstelling indelen door panelen te plaatsen, zou in theorie helpen. Maar de kracht van de tentoonstelling is juist het samenspel tussen verleden en heden – zonder bijkomend expomateriaal. De keuze had moeten beperkt worden om meer perspectief te creëren. Die ademruimte is wel aanwezig waar kunstenaars de hoogte van de kathedraal exploreren: het zeven meter lange zwaard van Kris Martin hangt in het portaal als een zwaard van Damocles boven het hoofd van de bezoekers...

Graag was ik na sluitingstijd ook teruggekeerd met een grote zaklamp om te wandelen doorheen de kathedraal zoals de witte kat in de video van Thomas Bogaert. Op zoek naar het scheppingsverhaal, zonder farizeeërs en hun volgelingen.
■

Rose Werckx is vormgever en geeft les scenografie aan de PHL.

Van dak en lamp

Over infrastructuur en materiaal bij het amateurtheater

Walter Samoy

Nergens wordt meer aan theater gedaan dan in onze contreien. Geen enkel buurland telt meer actieve groepen en ensembles, en dat geldt net zo goed voor beroeps- als voor amateurtheater. Zou een en ander verband houden met elkaar? OPENDOEK, vzw voor amateurtheater in Vlaanderen, telt 939 gezelschappen. Daarnaast spelen ook nog scholen, koren en jeugdverenigingen occasioneel toneel. Jaarlijks worden zo duizenden producties op het getouw gezet.

Een Vlaams talent?

Er is een groot verschil tussen beroeps- en vrijetijdstheater. Zo groot als het onderscheid tussen een couturier en iemand die elk jaar een mooie zomerjurk knipt en naait. Logisch dat vaklui artistiek en materieel een trap hoger staan. Amateurtheater surft mee op de creatieve drive van de professionelen. Maar spelen doen ze allebei, en allebei willen ze het publiek 'pakken', met ernst of met luim, door een mooie voorstelling te maken.

Artistiek zijn professionelen sterk gewapend. Ze rekruteren de beste regisseurs en engageren naar believen geschoolde acteurs en actrices. Dat zorgt voor een creatieve meerwaarde. Een professionele voorstelling is teamwerk. Naast de regisseur is er vaak een scenograaf, dramaturg, kostuumontwerper, een naaiatelier, decorontwerper en –bouwers, licht- en geluidsspecialisten, muzikanten en meer van die mogelijkheden. Ze baten een eigen schouwburg of zaal uit met alles erop en eraan. Bij het plannen van hun activiteiten moeten ze amper rekening houden met anderen. Ze kunnen rekenen op de media om promotie te voeren, en op sponsoring soms. Het beroepstheater krijgt ook makkelijker toegang tot nieuwe, interessante stukken uit binnen- of buitenland.

Ook materieel liggen de beroepsmensen mijlen voorop. Wat Guy Cassiers tevoorschijn tovert in *De man zonder eigenschappen* naar Robert Musils meesterwerk, is verbluffend. Het gebruikte arsenaal geluids- , opname-, projectie-, belichting- en videoapparatuur slaat een amateur met verstomming. Voeg daarbij het briljante vakmanschap van specialisten als lichtontwerper Enrico Bagnoli, theatertechnici Joost Man en Diederik Hoppenbrouwers. En het wordt hemels als Liesa Van Der Aa haar viool en effectenpaneel hanteert. Bij zo'n technische demonstratie buigt een amateur nederig het hoofd en droomt hij mooie dromen.

Professionelen repeteren simpelweg ook langer. Liefhebbers repeteren hooguit honderd uur. Welbegrepen: na een volle dagtaak. Liefhebbers trekken 's avonds naar het al dan niet verwarmde repetitielokaal. Voor velen betekent theater een uitlaatklep, een mogelijkheid tot persoonlijke vorming, een cultureel engagement en een ontmoetingsplek. Decor, belichting, klankband en aankleding bedenken ze naar best vermogen. Vaak met primitieve middelen. Ik heb een decorman gekend die kromme nagels recht hamerde om ze nog eens te gebruiken. Toegegeven, de man had de oorlog meegemaakt.

Theater speel je overal: in open lucht, in een huiskamer, een schuur, een parochiezaal, een eigen zaaltje, het turnlokaal van een school. Nogal wat verenigingen spelen in een cultureel centrum. Een jaar of meer vooraf vernemen zij hun speeldata. Meestal kunnen ze die niet kiezen. Dat bepaalt mee hun manier van werken. De vraag wie op dat moment beschikbaar is, beïnvloedt stukkenkeuze en voorbereiding.

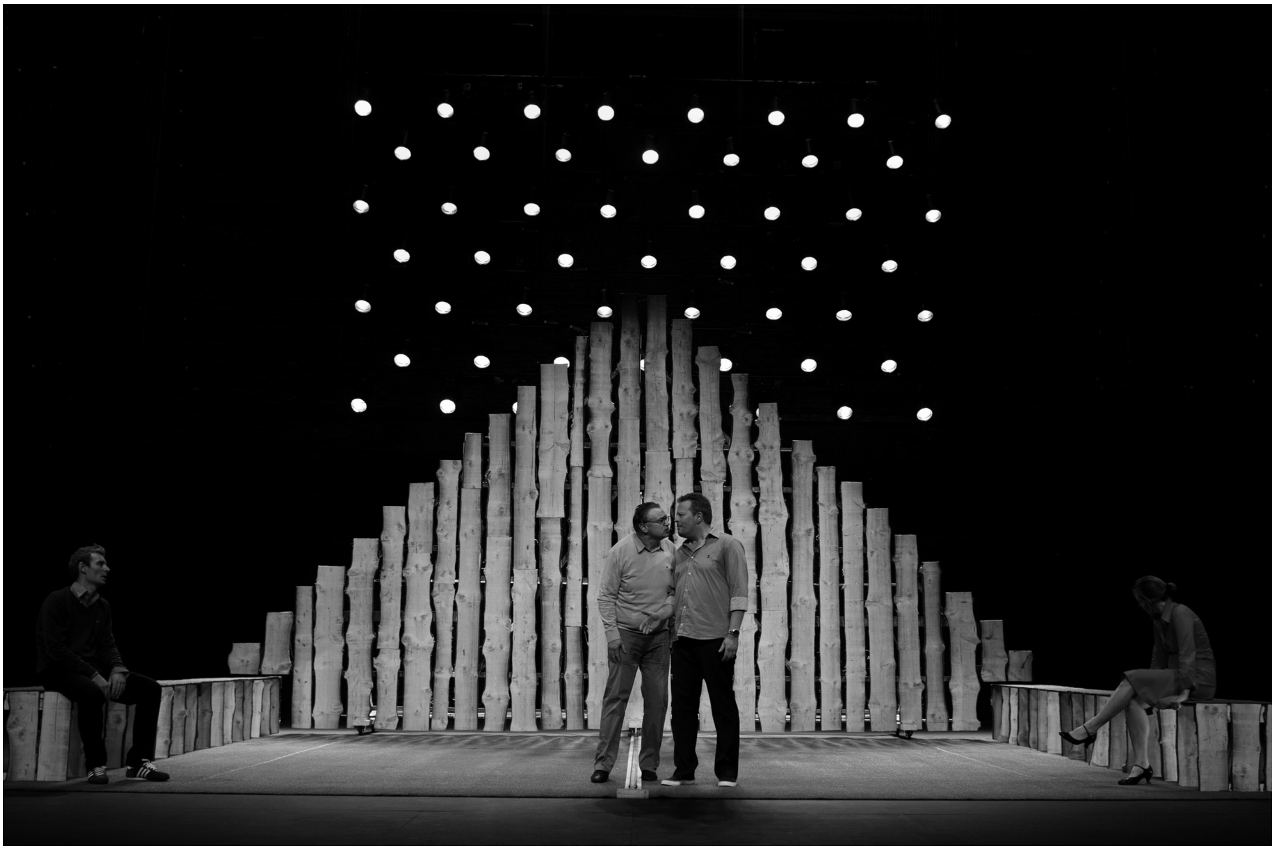

De lange nasleep van een korte mededeling, *KREUTZFELD Verein, 2011* ↑

Balans, *La Barraca, 2011* ↑

Metamorphosen, *'tist!, 2011* ↑

Eens de première nadert, zeulen ze met panelen. Ze slaan er hun decor op met schroeven en moeren. Want er mag geen nagel in de planken natuurlijk... Gewichten houden het geheel recht. Ze mogen ook een paar keren repeteren in de zaal. Tegen betaling wel, maar met bijstand van een technicus van het centrum. Meestal is dat een zegen, maar het kan ook tegenvallen. Staat er de volgende dag een film op het programma, dan bouwt de ploeg na de film het hele decor weer op voor de volgende repetitie, of voor de voorstelling. Wie over een eigen zaal beschikt boft. Ze kunnen repetities en voorstellingen plannen zoals het hen uitkomt. Anderen brengen hun zaakjes op orde: poetsen, verhogen, bouwen, (vaak harde) stoelen klaarzetten, misschien een kussentje erop en een nummer. En na afloop alles weer terugzetten zoals het was. Iedere situatie verschilt. Het gonst er altijd wel van koortsig gedoe in een gezellige drukte.
Van langs om meer groeit de aandacht voor de vormgeving, ook bij amateurtheater. Exit het klassieke driewanden decor. Zetstukken en doeken creëren een moderner beeld. Overleg tussen regisseur en bouwers leidt het proces in goede banen. Vroeger leenden meubelzaken uit, in ruil voor wat reclame. Vandaag vermindert die bereidheid. Kringloopwinkels bieden een oplossing, maar chique meubilair moet je er niet zoeken. Kostuums worden gehuurd. Hier en daar ontwerpt een kostuumverantwoordelijke iets origineels. Vooral voor jeugdproducties knippen en naaien vaardige vrouwenhanden vele avonden belangeloos aan kleurrijke pakjes.
Liefhebbers hebben lang niet de materiaalkennis van beroeps, en hun arsenaal aan apparatuur is beperkt. Hoe zouden de hobbyisten de tientallen soorten spots kennen, al dan niet computergestuurd, draaiend en verkleurend? En wie beschikt nu over een horizonbak met parabolische spiegels, een plano-convexspot, par-blazer of fresnel? Een simpele projectie is vaak al hoog gegrepen. Er is wel vooruitgang. Amateurs willen meer en beter. Op veel plaatsen wordt serieus geïnvesteerd in apparatuur. OPENDOEK biedt cursussen, en coaching op maat. Een groep kan beroep doen op specialisten voor decor, geluid, belichting, spel, kledij, repertoire. Ongetwijfeld krikt die dienstverlening het niveau van de producties op. Verenigingen kunnen bij provinciale diensten technisch materiaal ontlenen: spots, boxen, kabels, statieven, en zo meer. Het is wel zaak om er tijdig aan te kloppen want de dienst kent veel succes. De gebruiksduur ligt voor sommige doelen en situaties aan de lage kant, maar het is een welgekomen hulp.
Techniek werkt uiteindelijk vooral ondersteunend. Uitpakken met de hipste klankband, de schitterendste lichteffecten of een ingenieus decor dienen tot niets als de essentie ontbreekt. Als de acteurs hun boodschap niet weten te brengen, redt de omkadering de voorstelling niet. Als het

Heuvels van blauw, *Toneelkring Sint-Rembert, 2011* ↑

Roodlapje, *Theater Trac, 2011* ↑

Diplodocus Deks, Toneel Tijl Ternat, *2011* ↑

Hamlet, *Toneelkring Sint-Rembert, 2011* ↑

Hand in't oog, De Intrige, *2011* ↑

spel niet pakt, mislukt de hele opzet. Wie zei ook weer : 'Het decor was schitterend. Jammer dat ze er de hele tijd voor liepen.' Het komt erop neer een delicaat evenwicht te vinden tussen stuk, acteur en beeld. Als Jan Decleir *Dario Fo* speelt, volstaat alleen Jan Decleir. Maar ook dan mag het niet donker zijn.

Twee amateurgezelschappen van nabij bekeken.

Toneelgroep 'Vooruit' in Deinze beschikt op de Markt 32 over een zaal waar ze zowat heer en meester is. Repetities en voorstellingen plannen ze naar hartenlust. Historische toestanden van standen en zuilen liggen daar aan de basis van. Vroeger kleurden die blauw. Het is een zaal uit de goeie ouwe tijd, eerder hoog dan breed, met een groot balkon en met 350 zitplaatsen. De wanden zijn beslagen met houten panelen: de akoestiek zit snor. Het podium is diep en hoog. Daaronder vind je verrassend ruime loges en opslagruimten. Er is zelfs een apart repetitielokaal en een regiekamer. De locatie bezit een ziel en geschiedenis.

Elk seizoen brengen ze drie producties voor volwassenen (telkens vijf voorstellingen) en een stuk door hun eigen jeugdwerking 'Crea' (vier voorstellingen). Ze bestaan al sinds 1858 en tellen zo'n vijftig acteurs en actrices.

De jeugdafdeling moet soms kandidaten weigeren.

Meestal werkt de regisseur een decorontwerp uit - bij het amateurtheater is een scenograaf zeldzaam. Volgens het genre van het stuk bestaat het decor uit de klassieke houten wanden, doeken of zetstukken. In Deinze hoort een architect tot de leden en naar zijn inbreng wordt gretig geluisterd. Eén man maakt het decor. Die trouwe, zeer handige Harry doet dat al veertig jaar en is verzot op hout. In zijn 'heiligdom', achter de scène, staan en liggen vroegere en nog te verwerken stukken. Een kat vindt er zijn jongen niet, maar hij grijpt blindelings wat nodig is. Op het podium mag hij- al dan niet met wat hulp van zoon of spelers - schroeven, nagelen, behangen of verven zoveel hij wil. Niemand houdt hem tegen.

De regisseur bespreekt met de verantwoordelijken het lichtplan. Noem hun installatie degelijk: een veertigtal spots worden computergestuurd, een elektrisch systeem haalt ze aan vijf trekken op en neer. Ook de klankuitrusting voldoet ruimschoots. Jongeren kennen de knepen om cd's te branden en een klankband samen te stellen. In een bergruimte hangen wat kostuums en hoeden. Meubilair ligt opgestapeld en een hoop handtassen en schoenen wacht op gebruik. Een inventaris ontbreekt en de zaak moet dringend opgeruimd worden. Kwestie van vrijwilligers vinden...

De productiekost varieert sterk van stuk tot stuk. Een grote bezetting verhoogt de kaartenverkoop. Een ernstig stuk betekent minder volk en dus minder inkomsten. Producties worden gebudgeteerd op 1000 euro. Een beroepsregisseur jaagt de kosten omhoog. Vorig seizoen werd met een negatief saldo afgesloten, door een aankoop van belichtingsmateriaal. Ze krijgen de balans wel weer

in evenwicht. Inkomsten puren ze uit sponsoring en inkomgeld. Ze derven de opbrengsten van de bar. Soms verhuren ze de zaal aan andere organisaties.

Theater 'Krakeel' uit Gent huist in de Teaterstraat 33. Toepasselijk. Vroeger was het een parochiezaal, die konden ze kopen met de eenmalige steun van de stad. Ze beschikken over een foyer en een zaaltje boven met achtennegentig plaatsen. Ze begonnen in 1982 en zorgen voor drie producties per seizoen die elk zeven of acht keer gespeeld worden. De vzw telt veertig medewerkers, waaronder vijfentwintig spelers. Soms spelen ze op verplaatsing. Ooit sleurden ze zo met tweehonderd zandzakjes...
Een eigen zaal runnen vergt een hoop financiële middelen voor onderhoud, verwarming, elektriciteit en sanitair. 'Krakeel' geniet ook wel van de opbrengsten van hun bar. Maar hoe ze ook drinken, het volstaat niet. Naast wat sponsoring blijft de verhuur van hun zaal een noodzaak. Er is samenwerking met bevriende groepen. De ploeg probeert de productiekosten rond de 800 euro te houden. Elke euro wordt meermaals omgedraaid voor hij de deur uit gaat. Iedereen werkt mee, taken worden verdeeld. Decorstukken en primaire meubeltjes staan in een gehuurde garage. Ze verkiezen schilderen boven behangen. Voor meubelen uit de kringloopwinkel moet je ook alweer betalen. Veertig spots hebben ze (waarvan er tien moeten worden nagezien). De belichting verloopt via een programmeerbaar lichtorgel.
Op dit ogenblik creëren ze *Twee dametjes op weg naar het noorden* van de Franse Pierre Note. Voor het eerst in het Nederlands. En er wordt volop gebrainstormd: kunnen we werken met projecties ? Hoe? Waar halen we het materiaal? Mogen we Brel zingen? Kent iemand muzikanten ? Wie denkt na over de multifunctionele zetstukken? Wanneer moet alles klaar zijn? Hoe voeren we promotie?
Iedere theatergroep heeft zijn eigen structuur en werkmethodes. Artistieke niveaus kunnen erg verschillen, plaatselijke mogelijkheden evenzeer. Maar de inzet van vele duizenden is enorm. En de waarde van dat engagement valt niet te becijferen. Gebeten door de theatermicrobe zorgen ze jaarlijks voor duizenden avonden van magie voor evenveel bezoekers. Leve de beroeps ! En leve ook de amateurs ! Het doet er niet toe of het in een blinkende cultuurtempel of in een krakkemikkig achterzaaltje gebeurt. Zolang de fonteinen van begeestering maar spuiten. ■

"Walter Samoy is sinds 1964 actief in het amateurtheater. Van 1981 tot 2000 was hij redactielid van 'Toneelecho. Sedert de oprichting van OPENDOEK eind 2000 werkt hij mee aan het magazine OP&doek."

Alle Foto's © Katleen Clé

OPENDOEK
AMATEURTHEATER VLAANDEREN

STEPP en OPENDOEK vzw – Amateurtheater Vlaanderen slaan de handen in elkaar. OPENDOEK is de enige koepelorganisatie voor amateurtheater in Vlaanderen met 27.500 leden en 925 aangesloten theatergroepen. De organisatie wil het amateurtheater waarderen, faciliteren en verder ontwikkelen zodat iedereen zich sociaal en artistiek kan uitleven en ontplooien. OPENDOEK trakteert de leden van STEPP op een artikel over techniek gelinkt aan het amateurtheater. In dit nummer van STEPP leest u hoe de amateurtheatergezelschappen omgaan met materiaal en infrastructuur.

Wil u meer weten over OPENDOEK?

Surf naar www.opendoek-vzw.be!

GETEST: COAXIALE MONITORS

Investeren in ears of in traditionele monitors?

Jan Hooyberghs

Binnen de PA[1] wereld zien we dat de *in ear* monitoring bijna helemaal ingeburgerd is. Zowat alle microfoonfabrikanten hebben valabele systemen. Maar ondanks de voordelen blijft de *in ear* echter een duur systeem. Reken al snel een paar honderd euro zonder btw voor een kwalitatief setje, zowel voor de (monitor) mixer als voor de zanger/muzikant. Het is een moeilijke factor voor de technici van de culturele centra: die hebben geen geld te veel, en op hun podium staan niet altijd de grote professionals. Bovendien kan je een *in ear* alleen als *in ear* gebruiken. Een traditionele monitor is multifunctioneel. Een degelijk monitorset leent zich ook uitstekend als frontluidspreker voor kleine gezelschappen of voor speeches. Al dan niet voorzien van een sub-bas voor wat extra lage tonen, brengt een monitor zichzelf dus dubbel op. Monitors zijn meestal goed gespecifieerd op technische fiches omdat muzikanten er afhankelijk van zijn om hun klankkleur goed te kunnen evalueren. Om discussies met bezoekende gezelschappen en bands te vermijden is het dus best binnen de aanvaarde merken te blijven. Een absolute vaste waarde binnen de monitors zijn ongetwijfeld de **D&B MAX12** en de **L'acoustics 12XT**. Waarschijnlijk de meest verkochte monitors in de Benelux, en niet alleen daar. De Max12 heeft een 12" *driver* & een 2" *coaxiaal gemonteerde compressie driver.*

Coaxiale luidsprekers zijn 2-weg-luidsprekers, waarbij de hoge-tonen-luidspreker in het centrum van de lage tonen-luidspreker op één as gemonteerd zijn. Ze worden dus op elkaar geplaatst, in tegenstelling tot een componentenluidspreker. Coaxiale luidsprekers beperken de interferenties tussen de hoge en lage tonen rond de cross-over-frequentie. Gevolg is dat de klank van coaxiale luidsprekers over het hele brede frequentiespectrum stabiel en gelijkwaardig verdeeld is. Dit is zeer handig in situaties waarbij ook een groot deel van de luisteraars buiten de rechte stralingslijn van de luidspreker staat. Alle luisteraars krijgen dan hetzelfde geluid. Ook als je je van links naar rechts beweegt, wat het een enorme meerwaarde geeft voor muzikanten. Het komt met andere woorden zowel de toehoorder als de muzikant ten goede.

Voor de mixer is het voordeel van coaxiale monitors dat ze minder snel feedback geven. Nadeel is dan weer dat je misschien iets minder piek hebt in de hoge tonen. De stem wordt extra geaccentueerd binnen het geluidsspectrum van een goede monitor. In een akoestisch mindere ruimte die een meer dan gemiddelde weerkaatsing heeft, zal klank die vanuit één punt komt gelijkmatiger gereflecteerd worden dan

D&B MAX12

L'acoustics 12XT

1 Public Address, is een vakterm waarmee de geluidsinstallatie bedoeld wordt die de muziek (bijvoorbeeld een concert of drive-in show) versterkt voor het publiek.

met een componenten luidspreker.
Door de sterke marktpositie van D&B zou je haast gaan denken dat ze het coaxiale systeem als eerste op de markt hebben gebracht. Maar het waren hun concurrenten vanL'acoustics die in 1989 debuteerden met een coaxiaal monitorsysteem, de **L'acoustics 12XT**. Deze heeft een 12" *woofer* en een 3" *diaphragm compression driver*.

Zowel **D&B** als **L'acoustics** voorzien een actieve en passieve filtering. Als je bij je D&B Max 12 een versterker D12 gebruikt, kan je actief filteren. Dit kan niet met de D6. Bij L'acoustics kan dat zowel met de versterkers LA4 als met de LA8. Met een team van geluidstechnici leggen we de luidsprekers naast elkaar. We, dat zijn Ivan Bruggeman van De Rand in Wemmel, free lancer Olivier Deblaere, en ik. De monitors lenen zich uitstekend tot een evenwaardige vergelijking.

Actieve en passieve filtering:
Veel monitorsystemen verkiezen actieve boven passieve filtering. In de passieve modus worden ze gevoed door een enkele versterker en verdeelt een interne *cross-over* de hoge en de lage tonen naar de respectievelijke drivers. Bij de actieve modus, wordt de interne *cross-over* niet gebruikt, en wordt elke *driver* gevoed door zijn eigen externe versterker. Een actieve *cross-over* moet gebruikt worden voor versterking van de hoge en lage frequentiebanden.

Wat vereisen we van monitors?

1. Vlotte handelbaarheid: gewicht, grootte
De **D&B** is de lichtste: 22kg. **L'Acoustics 12XT** weegt 29kg.
In afmetingen:
D&B Max12: mm (H x W x D)324 x 486 x 425
L'acoustics 12XT: mm (H x W x D): 540 x 410 x 389

2. Uitzicht en functionaliteit:
Een neutraal design is belangrijk voor een monitor. We zien liever geen kabels of connectoren. TV, maar ook bijvoorbeeld dans of klassiek, willen liever geen monitoren zien. En natuurlijk nemen monitors plaats in op de scène, en beperken ze de bewegingsvrijheid van de artiesten. Een iets te enthousiaste muzikant gaat ook al eens leunen of staan op zijn monitor. Dus moet niet alleen de houten kast, maar ook de grill stevig zijn. Beide doorstaan de test.
Statief opening om de luidspreker als topkast te gebruiken: ja, voor beiden
Rigging mogelijkheid: ja, voor beiden

3. Spreiding volume:
D&B: 80° conisch
130 dB SPL -> 135 dB SPL
Frequency response (-5 dB)
65 Hz - 18 kHz

L'acoustics: 90° Axi-symmetric
Maximum SPL1 133 dB
Usable bandwidth (-10dB) 55 Hz - 20 kHz

4. Verhouding van de monitor en de versterker: Actieve en passieve filtering:

Bij D&B versterkers D6-D12: Met een D6 kun je niet twee weg actief aansturen (geen relais om de output polen om te schakelen). Daarnaast lijkt er wat verschil in output tussen de D6 en D12 in dB's. Voor de Max 12 en 15 wordt er vanuit D&B niet voorgeschreven dat je de D6 of D12 moet gebruiken. Het kan ook met een ander merk. Alleen moet de MAX in passieve modus ingesteld zijn, dit is intern in de speaker eenvoudig aanpasbaar. Dit staat schematisch uitgelegd in de handleiding. De D6 werkt niet in MIXED (SUB/TOP) config. Er is geen *preset* voor voorzien. In de D12 is de *preset* wel voorzien.
Bij L'acoustics: de actieve en passieve filtering gebeurt via een kleine switch op de luidspreker. De knop is net groot genoeg om te vinden als je weet waar hij is - vooraan in de kast. We vermoeden dat L'acoustics wil vermijden dat muzikanten zelf beginnen prutsen. De LA4 van L'acoustics is een 4 x 800W (bij 8 Ohm) klasse H versterker met in gebouwde 32bit /96 kHz Digital Signal Processor met twee 24 bit A/D-converters. Het toestel heeft dus twee ingangen (stereo) en vier uitgangen. Bij passief gebruik kan je met de vier outputs individueel aan de slag: vier speakers aansturen met slechts één versterker dus. Bij actief gebruik worden dat enkel de gecombineerde outputs OUT1/2 en OUT3/4. In de La4 en LA8 zit een *preset* voor een top/bas gebruik.

L'acoustics LA4

5.

D@&B D6

Klank:
Tijdens de A-B vergelijking komen we alle drie wat tot dezelfde conclusie. De **D&B** klinkt iets dunner en zal bij gebruik als kleine front zeker een *sub* nodig hebben. Het is een monitor die zich al heeft bewezen en die zeer verspreid en aanvaard is. De L'**Ac XT12** gaat iets lager in klank en geeft een voller geluid. Hij heeft wat meer power. Als kleine front kan je hem zelfs zonder *sub* inzetten.

Als u de vergelijking zelf wil maken, kan u terecht voor demo-materialen bij uw vaste aankooppunten.
D&B: Amptec
L'acoustics: PA firma's: ASC
Theaters Vlaanderen & Brussel: Sotesa NV

Een hele leuke test werd ons reeds voorgedaan door Dave Rat, maar dan met de D&B M2. Omdat hij mede-ontwerper is van de EAW Microwedge 12 (EAW heeft geen distributie meer in België), is die vergelijking niet helemaal objectief, maar kan je dat zijn over klankkleuren? We zitten hier immers met vergelijkbare kwaliteit in het absolute A gamma.

Hierbij de links van de schitterende filmpjes die hij op het net plaatste.
http://www.youtube.com/watch?v=5V43QVml4lY
http://www.youtube.com/watch?v=wl_3WYHS71c&feature=related
http://www.youtube.com/watch?v=HO3XZnDkYfE
http://daverat.blogspot.be/

Bronnen:

http://www.meetmusic.com/NL/archivedetail.asp?id=952
http://svconline.com/mag/avinstall_lacoustics_xt/
http://www.dbaudio.com/en/systems/black-range/monitors/max/
http://www.l-acoustics.com/

Deze tekst werd nagelezen door Andy Vanlerberghe van Amptec. Het Getest-collectief is een wisselend heterogeen gezelschap van technieker en productspecialisten 'aangevoerd' door Jan Hooyberghs: lid van raad van beheer Stepp en zaakvoerder van Sotesa NV. Indien mensen suggesties hebben voor onderwerpen, dan wel willen deelnemen kunnen ze zich steeds melden bij: jan.hooyberghs@telenet.be

HARCOTM

De marktleider in onderhoud en inspectie!

Mechanisch onderhoud aan toneeltechnische hijs- en hefinstallaties - Besturingstechnisch onderhoud – Inspectie - Modificatie
Reparatie - Ontwerp en levering van hijs- en hefinstallaties - 24uurs storingservice

Johan van Hasseltweg 20A
1022WV Amsterdam
Tel: +31 20 7851167
Gsm: +31 6 39466967
info@harco-tm.com
www.harco-tm.com

EEN ZEER STIL AFSCHEID VAN PAUL ANTIPOFF

Eric Joris

Op 18 juli 2012 is Paul Antipoff overleden. Tot begin jaren negentig was 'Poff' technicus en lichtontwerper, o.a. bij het Kaaitheater. Tijdens een reis in Niger in1993 raakte hij besmet door een onbekend virus. In sub-comateuze toestand werd hij gerepatrieerd; toen hij een week later wakker werd kon hij niet meer niet meer bewegen, niet meer ademen, niet meer spreken. Hij zou tot aan de schouders verlamd blijven, maar door een stalen wil, een keiharde revalidatie, liefhebbende vrienden en ook een technisch uitgebouwde omgeving lukte het hem om een zeer productief leven te leiden. Hij schreef, studeerde, organiseerde, bouwde een huis, stond op de barricades, stichtte een gezin.

Poff beschreef het gevecht met zichzelf, de medische wereld en zijn omgeving in twee boeken. Zette woorden op zijn emoties. Want hoe moet je verder leven in zo'n vreemde toestand?
'Mijn leven is een aaneenschakeling van verliezen, verlaten en loslaten. Ik bouw een leven op, waarin ik vecht en vrij ben, in de hoop ooit los te komen van het onmogelijke. Op mijn eiland ben ik koning.'

In 2000 stond hij opnieuw op de planken. Of liever 'lag' - in de rol van Icarus, als de vallende man in het stuk van theatergezelschap Crew. Het was Denis Van Laeken die hem aan me voorstelde. Ik zocht een man die vitale levensfuncties verloren had om vanuit dat tekort een door technologie geïnspireerde voorstelling te maken. Een lichaam dat geïnfecteerd, geïmpregneerd was met apparaten, ziektes, chips en de verkeerde genen, geheel doortrokken van de noodzaak om op natuurlijke wijze met de techniek om te gaan...

Zijn rol was heel delicaat, een gehandicapte als 'cyborg'… Maar Poff had geen bedenktijd nodig.
'De krijger die zich in het eigen lichaam terugtrekt' werd hij - met de woorden van Peter Verhelst. Al snel werd de technicus ook inspiratiebron. Hij vereenzelvigde zich met zijn personages: hij wàs een *Icarus*, wàs *Philoctetes*, wàs '*Vallende Man*' in de gelijknamige voorstellingen (1999~2002). Hij dreef die voorstellingen aan via technologische extensies die we voor hem ontwikkelden – onder meer een grote pneumatische robotarm met klauw, een voice-to-speech applicatie en generator, een 3D computer 'cave' in een zwarte projectie-omgeving, een 'tool' om in de vrije 3D ruimte computertekeningen te maken en te manipuleren…

Poff - zijn artiestennaam - schakelde zich volledig mee in, artistiek en technisch. Hij duwde riskante ideeën mee door, als technicus stond hij in voor het lichtontwerp, dacht hij mee na over de scenografie. Hij was nauw betrokken bij de soft-en hardwarematige ontwikkeling aan de Universiteit Hasselt met Tom Deweyer. Hij deed zelfs de boekhouding van het project... Medespelers en -makers waren Kurt Vanhoutte, Gène en Ben Bervoets, Peter Gorissen, Tine Laureys. Het 'spelen' van de voorstellingen en de hele procedure kan niets anders dan een kruisweg geweest zijn voor Poff. Rondreizen gebeurde met zijn aangepaste camionette en noodzaakte een permanent team verplegenden rondom hem, gecoördineerd door Marjolijn, zijn vrouw.

De laatste jaren was het stiller, maar sinds enkele maanden waren we terug in gesprek. Meestal 's nachts via Skype. We hadden samen plannen voor een nieuw project, hij was ongeduldig…Het zou een installatie worden, met veel tekenwerk ook.
Het is tragisch dat hij ziek geworden is tijdens zijn eerste echte vakantie sinds lang, in Portugal. Opnieuw werd hij sterk verzwakt gerepatrieerd, maar deze keer heeft zijn lichaam het niet gehaald. Ik vond het overlijdensbericht pas een week later. Vaarwel goede vriend. ■

vaarwelpoff@onc.info
Eric Joris is artistiek leider van het theatergezelschap CREW

Poff in *Philoctetes/ Man of War* uit 2002, *foto Eric Joris* ↑

AGENDA

STEPP/SECTOR

19 09 12
STEPP Netwerk belichting

24 09 12
STEPP Netwerk veiligheid

18 10 12
BIJBLIJFCURSUS: Podiumtechniek, Aalst
STEPP Bijblijfcursussen
De bijblijfcursussen zijn bedoeld als opfrissing/bijscholing voor het niveau assistent podiumtechnicus, zoals bepaald in het SERV beroepsprofiel. Ze kunnen als geheel of als afzonderlijke delen worden gevolgd. Op het eind van de volledige reeks is de deelnemer in staat om een podiumtechnicus te assisteren bij het werk op het podium. Er is binnen de afzonderlijke modules geen test of meting voorzien, maar de inhoud van de verschillende delen is afgestemd op het ervaringsbewijs podiumtechnieken dat afzonderlijk (en gratis) kan behaald worden bij het testcentrum podiumtechnieken.

17 10 12
STEPP Netwerk geluid

29 10 12
BIJBLIJFCURSUS: Veiligheid, Gent

05 11 12
SYMPOSIUM: scenografie & technologie, KASK, Gent
Skype op de scène, theater op het filmscherm: steeds vaker wordt de scenografische ruimte omschreven met nieuwe media. Technologieën als 3D- en hologramprojectie, virtuele realiteit en 'intelligente' materialen vergroot onze ruimtelijke verbeelding, en laten ons toe steeds complexere beelden te creëren. Maar hoe rekbaar is scenografie, hoe ver reikt ons ruimtelijk begrip? En welke rol speelt de technologie in het creatieproces?

Op 5 november zoomt STEPP in op de vervaging van grenzen tussen fysieke en technologische ruimte in een reeks ontmoetingen met hedendaagse scenografen, ontwerpers, en technici.

15 & 16 11 12
STEPP CURSUS: Beeld- & videotechnieken , Halle
Video- en dataprojectie neemt binnen de wereld van podiumkunsten en evenementen een steeds belangrijker plaats in. Deze cursus is een toegepaste opleiding voor professionele podiumtechnici, waarin de meest courante beeld- en videotechnieken aan bod komen. Deelnemers leren werken met de hardware, en krijgen in praktische workshops een basis voor het werken met bepaalde systemen en softwarepakketten.
Naast de algemene vorming kan er ook ingegaan worden op problemen of vragen rond de eigen apparatuur.

21 11 12
STEPP Netwerk sector

27 & 28 11 12
JTSE, Parijs

03 12 12
BIJBLIJFCURSUS: Elektriciteit, Aalst

05 12 12
STEPP Netwerk scenografie

EXPO

op 29 09 12

Antwerpen, De Singel
de Singel
Dertig jaar na datum voert Jan Fabre opnieuw zijn acht uur durende doorbraak op: 'Het is theater zoals te verwachten en te voorzien was'. Ook *De macht der theaterlijke dwaasheden* staat op het programma.
www.desingel.be

tot 05 01 13

Hasselt, Modemuseum
Efemeer
Het museum pakt de komende maanden uit met een overzicht van de vrouwenmode in de vorige eeuw. De tentoonstelling telt markante stukken van onder meer Miyake, Chanel, Versace, Dior, Lanvin, Van Saene, Westwood,… Ook het groeiend belang van ontwerpers en de opkomst van nieuwe modelanden als Japan en de VS komen aan bod. Architect Michiel van der Bos ontwierp de scenografie.
www.modemuseumhasselt.be

12 en 13 10 12

Brussel, Kaaitheater
Dance
De Amerikaanse danslegende Lucinda Childs, ondertussen 72 jaar, maakte een hedendaagse versie van haar choreografie uit 1979. Childs creëerde *Dance* samen met de componist Philip Glass en de beeldend kunstenaar Sol Le Witt. De voorstelling bestaat uit vijf

delen, waarvan er drie worden hernomen. Een must voor elke dansliefhebber.
www.kaaitheater.be

14 tot 30 10 12

Brussel, De Munt

Lulu

Cultregisseur Krzysztof Warlikowski leest 'Lulu' als een 'requiem voor een engel'. Lothar Koenigs dirigeert dit weinig uitgevoerde prachtwerk van Alban Berg. Een operapremière om reikhalzend naar uit te kijken. Scenografie en kostuums zijn van M. Szczesniak.
www.demunt.be

vanaf 05 12 12

Mechelen

Kc nOna

Dat op 21 december de wereld naar de haaien gaat, zorgt in het theater voor een nooit geziene ondergangshonger. Stef Lernous en de zijnen toosten op het Einde met tien burleske avonden rond *La Balade du grand macabre* van Michel de Ghelderode. U zal er geweest zijn.
www.nona.be

22 09 12 tot 06 01 13

Brussel, Wiels

Joëlle Tuerlinckx

De Brusselse kunstenares Joëlle Tuerlinckx werkt op vederlichte en toch overdachte manier met tijd en ruimte. Meer concreet: met lijnen, punten, eenvoudige vormen en zwevende figuren in telkens nieuwe configuraties. Wiels brengt een overzicht van haar werk.
www.wiels.org

18 11 12 tot 17 12 12

Grand Hornu, MAC's

Science Fiction als complex cultuurfenomeen en laboratorium voor nieuwe vormen: de volledige site van Le Grand Hornu wordt ingepalmd door een tentoonstelling met als titel: *Ca ne s'invente pas*.
www.grand-hornu

tot 04 11 12

Gent

Electrified

Tijdens de derde editie van *Electrified*' een samenwerking tussen Vooruit en Smak, palmen kunstenaars de openbare ruimte in. Zo kan je op tocht gaan doorheen de stad met een audiofiets, om een 'fietsopera' te beluisteren met stemmen van vroeger en nu.

www.vooruit.be

NIEUWS

Het Zuiderpershuis stopt ermee

Het Wereldculturencentrum in het Zuiderpershuis in Antwerpen houdt ermee op. De organisatie gaat in vereffening en de vzw wordt ontbonden. De voorbije jaren liep de schuld van de organisatie op tot 350.000 euro. De sluiting komt niet meteen als een verrassing. Bij de laatste subsidieronde van het Kunstendecreet kreeg de vzw geen subsidies meer toebedeeld. De afgelopen jaren kleurden de cijfers van de organisatie rood.

Technische handleiding geluidsnormen beschikbaar

De technische handleiding bij de nieuwe geluidsnormen voor muziekactiviteiten is sinds kort beschikbaar op www.lne.be/geluidsnormen. De handleiding kwam tot stand in samenwerking met de muzieksector, waarbij ook STEPP geraadpleegd werd.

Proscenium-archief online

Het Proscenium-archief wordt publiek toegankelijk. Sinds augustus zijn nummers 44-59 al raadpleegbaar via de STEPP website. De tijdschriften kunnen online gelezen worden, zijn volledig doorzoekbaar op inhoud, en kunnen als PDF gedownload worden.
In de komende weken wordt het overige archief van Proscenium verder online beschikbaar gemaakt.
Ook het archief van het nieuwe STEPP Magazine zal online toegankelijk worden.
Uiteraard blijft het archief ook offline beschikbaar op het kantoor van STEPP, of in de bibliotheek van het VTi. Indien je toch nog je eigen exemplaar van één van de back-issues wil ontvangen kan je dit altijd op onze website bestellen.

Johan Penson benoemd tot lid van de SARC

Uittredend STEPP-voorzitter Johan Penson en de nieuwe voorzitter Frankie Goethals zijn benoemd tot respectievelijk effectief lid en plaatsvervangend lid van de Sectorraad Kunsten en Erfgoed van de Strategische Adviesraad voor Cultuur, kortweg SARC. De SARC brengt vertegenwoordigers uit het maatschappelijke middenveld en onafhankelijke deskundigen samen om de Vlaamse Regering te adviseren over het beleidsdomein cultuur.

STEPP-lidmaatschappen

STEPP-leden kunnen hun lidmaatschappen hernieuwen voor het seizoen 2012-2013. Een nieuwigheid dit jaar is het groepslidmaatschap. Organisaties die zich voor het groepslidmaatschap inschrijven maken zo in principe al hun medewerkers lid, en krijgen een aantal voordelen naar gelang het gekozen tarief. Meer informatie op www.stepp.be

COLOFON

CONTACT
STEPP vzw
Sainctelettesquare 19
1000 Brussel
T: +32 2 203 92 06
E: info@stepp.be
W: www.stepp.be

MISSIE
STEPP vzw is het steunpunt voor de producerende, ontwerpende en technische krachten van de brede culturele sector. De organisatie is het aanspreekpunt actuele ontwikkelingen op het vlak van techniek, scenografie, architectuur, veiligheid en opleidingen in de culturele sector en haar zeer diverse subsectoren. STEPP vzw bundelt de krachten van de gehele sector om een constante uitwisseling van expertise teweeg te brengen. De organisatie is gesprekspartner in diverse comités, en organiseert op regelmatige tijdstippen studiedagen, symposia, netwerkmomenten en opleidingen.
STEPP vzw is lid van OISTAT en benadrukt daarmee het internationale kader van de hedendaagse culturele sector.

ACTIVITEITEN
STEPP vzw organiseert regelmatig bijeenkomsten in de vorm van symposia, informele meetings en workshops. Daarnaast bieden zij een uitgebreid cursusprogramma aan. Verdere informatie en een overzicht van de activiteitenkalender vindt u op onze website www.stepp.be.

TARIEVEN
STEPP leden krijgen alle 3 maanden het STEPP magazine gratis in hun bus. Daarbovenop krijgen onze leden korting bij alle STEPP activiteiten, en bij een aantal partnerorganisaties.
Lidmaatschap (1 jaar): 48,00 EUR
Student (1 jaar): 24,00 EUR
STEPP magazine (1 jaar): 40,00 EUR
Speciale groepstarieven zijn beschikbaar.
Meer informatie op onze website www.stepp.be

DUURZAAMHEID
STEPP vzw zet zich in voor een duurzame cultuursector. Dit uit zich in al onze activiteiten en opleidingen.
STEPP is daarnaast ook partner in een aantal duurzaamheidsinitiatieven van partnerorganisaties.
STEPP vzw wil zo een motor zijn voor een duurzame cultuursector.

STEPP magazine #05

Bijdragen: Johan Penson, Mia Vaerman, Chris Van Goethem, Rose Werckx, Frans de Boeck, Bastiaan Schoof, Jan Hooybergs, Eva Peeters, Eric Joris.
Eindredactie: Mia Vaerman
Vormgeving: Jo Klaps, brusselslof.be
Cover: Pat Vanhemelrijck, *Echafaudages*, foto Lander Loeckx
Druk: Drukkerij Paesen
Dank: Dansand, Eric Joris, Marcel Rijdams, Kristien De Coster, Het Getest-collectief: Ivan Bruggeman, Olivier Deblaere, Jan Hooyberghs, Richard Kerkhofs, Frans de Boeck, Bastiaan Schoofs, Matterhorn, BAM, Johan Penson, Rose Werckx, Chris Van Goethem, Pat van Hemelrijck, Open Doek: Nina Van Cauwenberghe, Walter Samoy.

STEPP magazine wordt gedrukt op 100% FSC gecertificeerd papier.
Eenheidsprijs: 12,00 EUR. Alle vorige nummers zijn beschikbaar op bestelling via www.stepp.be

BIJDRAGEN
Indien je zelf tekst of foto's wil bijdragen voor een volgend nummer, kan je contact opnemen met de redactie: magazine@stepp.be. De verschijningsdata van het STEPP magazine zijn 15/3, 15/6, 15/9 en 15/12.

ADVERTEERDERS
Amptec, Apex, DTS2, Face, Harco TM, JTSE, Sennheiser, Showtex, Sotesa, Stakebrand/Trekwerk, TTAS, Theateradvies, TOTTS, Auvicom, Verbiest.
Voor informatie over advertentiemogelijkheden mag u ons contacteren op sponsoring@stepp.be

Jaargang 2
Nr.5 – September 2012
STEPP Magazine is een uitgave van STEPP vzw.
Verantwoordelijke uitgever: Johan Penson.

CC BY NC SA

Deze uitgave wordt ter beschikking gesteld overeenkomstig de bepalingen van de Creative Commons Public License, Naamsvermelding – Niet Commercieel - GelijkDelen België 3.0, http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/deed.nl

TOTTS

TOTAL TECHNICS

professionele materialen voor event en theater

Fabriekweg 46 - 8480 Eernegem
Tel +32 (0)59 29 99 05
Mob +32 (0)475 36 40 11

info@totts.be
www.totts.be

MAC Aura™

- Single-lens wash with fully premixed color
- Broad color palette, RGBW color mixing
- Uniform shades
- 11 to 58° zoom
- 3850 lm output
- Aura eye-candy effects
- Built-in FX engine
- High efficiency, low power consumption
- Compact, low weight design (5.6 kg)

WINNER OF THE plasa 2011 AWARDS FOR INNOVATION

Discover the new MAC family...

MAC VIPER™ THE NEW FAMILY WITH A BITE!

Martin®

www.martin.com

ALP LIFT ®
kwaliteit op hoogte
la qualité en hauteur
hoogwerkers
nacelles
élévatrices
montageliften
nacelles
www.alplift.be
11001-002